

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
ĢEOGRĀFIJAS UN ZEMES ZINĀTŅU FAKULTĀTE
ĢEOGRĀFIJAS STUDIJU NODAĻA

EKONOMISKĀS EMIGRĀCIJAS IETEKME UZ TAUTSAIMNIECĪBU.
LATVIJAS UN SERBIJAS PIEMĒRI
2008.-2013.GADOS

MAĢISTRA DARBS

Autors: Mihails Kozlovs

Stud. apl. mk06012

Darba vadītājs: doc.Juris Paiders

Rīga 2014

SATURA RADĪTĀJS

ANOTĀCIJA.....	3
ANOTATION.....	4
APZĪMĒJUMU SARAKSTS	5
TABULU SARAKSTS	6
ATTĒLU SARAKSTS	7
IEVADS	8
PĒTĪJUMA METODES	11
1.EMIGRĀCIJAS UN EKONOMIKAS MIJIEDARBĪBA.....	13
1.1. Migrācijas būtība, apjomi un tendences.....	13
1.2. Serbijas un Latvijas tautsaimniecību attīstība	15
1.3. Emigrācijas pētīšana Serbijā un Latvijā.....	17
1.3.1. Latvijas emigrācija.....	17
1.3.2. Serbijas emigrācija	18
1.4. Emigrāciju ietekmējošie faktori.....	18
1.5. Emigrācijas ekonomiskā nozīme	20
2.IEGŪTO DATU APKOPOJUMS UN ANALĪZE	22
2.1. Elektroenerģijas tirgus sasaiste ar migrācijas procesiem	22
2.2. Emigrantu transfermaksājumu plūsmas analīze. Latvijas un Serbijas salīdzinājums.....	24
2.3. Latvijas reemigrācijas plāns.....	26
2.4. Daļēji strukturētas intervijas ar emigrantiem no Latvijas	28
2.5. Daļēji strukturēto interviju ar emigrantiem no Serbijas – analīze	33
3.EMIGRĀCIJAS EKONOMISKĀ NOZĪME.....	36
3.1. Migrācijas multidimensionāla SVID-PEST izpēte	36
3.2. Faktori, kas finansiāli ietekmē migrāciju	39
3.3. Emigrācijas finansiāla ietekme uz Latvijas tautsaimniecību	43
3.4. Emigrācijas finansiāla ietekme uz Serbijas tautsaimniecību	47
REZULTĀTI	51
DISKUSIJA.....	55
SECINĀJUMI	57
LITERATŪRAS UN IZMANTOTU AVOTU SARAKSTS.....	58
PIELIKUMI.....	62
1. pielikums. Daļēji strukturētu intervijas jautājumu anketa (Latvija)	62
2. pielikums. Daļēji strukturētu intervijas jautājumu anketa (Serbija).....	65
PATEICĪBAS	68
DOKUMENTĀRA LAPA.....	69

ANOTĀCIJA

Šajā maģistru darbā tiek pētīta migrācijas ekonomiskā ietekme uz Latvijas un Serbijas tautsaimniecībām par laika periodu no 2008 līdz 2013 gadam. Šinī laika posmā tiek analizēta emigrācijas būtība - teorētiskais rāmējums, sastāvs, apjoms, atstātais efekts uz tautsaimniecību.

Darba mērķis ir izpētīt esošo emigrācijas mijiedarbību ar tautsaimniecību- negatīvo un pozitīvo ietekmju summāro efektu. Darbā autors mēģina izrēķināt emigrācijas kopējo efektu uz Latvijas un Serbijas tautsaimniecībām.

Pētījuma rezultātā tiek radītas 4 emigrācijas ekonomisko efektu novērtēšanas formulas, kas var būt pielietotas arī citos pētījumos. Šeit arī tiek izmantota autora inovācija - SVID&PEST multidimensionāla karte, kas apvieno 3 metodes un caurskatāmā veidā atspoguļo rezultātus.

Novērtējot emigrācijas ekonomiskās ietekmes uz Latvijas un Serbijas tautsaimniecībām tika secināts, ka emigrācijas negatīvais efekts palielinājās kopā ar dzīves līmeņa un algas līmeņa palielināšanos valstī. Uz doto brīdi Latvijas ekonomika zaudē daudz vairāk nodokļu, nekā saņem transfermaksājumu. Serbijā tas ir gluži otrādi – transfermaksājumu apjoms ir lielāks par iespējamiem nodokļu maksājumiem no emigrantiem.

Atslēgvārdi: ekonomiska formula, SVID&PEST, transfermaksājumi, nodokļi, algas.

ANOTATION

In this master thesis economical effect of migration on Latvian and Serbian economies from 2008 till 2013 is researched. During this time frame the analysis is made upon emigration meaning in broad sense- theoretical approach, size of migration flows and the effect on economies.

The main motivation of this research paper it to find calculate the influence of the emigration on the countries economy by estimating the negative and positive factors in these relations regarding Latvian and Serbian economies.

As result 4 models of emigration influence on economy were created and what is more important – these models, with small modifications may be used for examination the same issue in other regions and countries. As well author introduced innovative way of 3 methods usage- SWOT&PEST multidimensional map provides transparent representation of the results.

By estimating the economical effects of emigration in Latvia and Serbia it was concluded that negative effect of emigration increases if the level of life and salary grow in emigration-source country. Latvian economy nowadays receives fewer transfers from abroad, than taxes, which could have been paid by current emigrants. In Serbia there is opposite case and economy is gaining much more from transfers, than it could have received by taxes from current emigrants.

Keywords: economical formula, SWOT&PEST, money transfers, taxes, salaries.

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

ANO- Apvienoto Nāciju Organizācija

ES- Eiropas Savienība

FYROM- bijusi Dienvidslāvijas republika Maķedonija

IIN- iedzīvotāju ienākuma nodoklis

IKP- iekšzemes kopprodukts

KWh- mērvienība Kilovatstundā

PEST- politisko, ekonomisko, sociālo un tehnoloģisko faktoru analīze

PVN- pievienotas vērtības nodoklis

SIA- sabiedrība ar ierobežotu atbildību

SPRK- sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija

SVID- stipro, vājo, iespēju un draudu analīze

VSAOI- valsts sociālas apdrošināšanas obligāta iemaksa

TABULU SARAKSTS

<i>Tabula Nr. 2.1</i> Latvijas mājsaimniecību elektroenerģijas patēriņš 2008.-2013.gados	23
<i>Tabula Nr. 2.2</i> Latvijas IKP izmaiņas un transfermaksājumu daļa.....	25
<i>Tabula Nr. 3.1</i> SVID&PEST multidimensionāla analīze	37
<i>Tabula Nr. 3.2</i> Latvijas iedzīvotāju sastāvs.....	40
<i>Tabula Nr. 3.3</i> Minimāli iespējama emigrācijas ietekme uz Latvijas tautsaimniecību	43
<i>Tabula Nr. 3.4</i> Vidēja emigrācijas ietekme uz Latvijas tautsaimniecību	44
<i>Tabula Nr. 3.5</i> Augsta emigrācijas ietekme uz Latvijas tautsaimniecību	44
<i>Tabula Nr. 3.6</i> Ar sabiedrības sastāvu koriģēta emigrācijas ietekme uz Latvijas tautsaimniecību.....	45
<i>Tabula Nr. 3.7</i> Transfermaksājumu summāra ietekme uz Latvijas tautsaimniecību	46
<i>Tabula Nr. 3.8</i> Ekonomiskais efekts uz Latvijas tautsaimniecību	47
<i>Tabula Nr. 3.9</i> Minimāli iespējama emigrācijas ietekme uz Serbijas tautsaimniecību	48
<i>Tabula Nr. 3.10</i> Ekonomiskais efekts uz Serbijas tautsaimniecību	49
<i>Tabula Nr. 4.1</i> Transfermaksājumu ietekme uz nabadzības mazināšanu	52
<i>Tabula Nr. 4.2</i> Emigrācijas summārais efekts uz Latvijas tautsaimniecību.....	53
<i>Tabula Nr. 4.3</i> Emigrācijas summārais efekts uz Serbijas tautsaimniecību.....	53

ATTĒLU SARAKSTS

<i>Attēls Nr. 1.1</i> Serbijas un Latvijas IKP izmaiņas 2008.-2014.gadu laikā	15
<i>Attēls Nr. 1.2</i> Serbijas reģionālais sadalījums pēc emigrācijas apjomiem	19
<i>Attēls Nr. 1.3</i> Serbijas reģionālizācijas variants pēc B.Deriča.	19
<i>Attēls Nr. 2.1</i> Emigrantu transfermaksājumi 2008.-2012.g.....	24
<i>Attēls Nr. 2.2</i> Transfērmaksājumi uz Latviju no 2008.-2013.g.	25
<i>Attēls Nr. 2.3</i> Latvijas emigrantu plāni uz nākotni	28
<i>Attēls Nr. 2.4</i> Iemesli emigrācijai no Latvijas	29
<i>Attēls Nr. 2.5</i> Sazināšanas biežums ar radniekiem, kas dzīvo Latvijā	29
<i>Attēls Nr. 2.6</i> Emigrantu ceļošanas biežums uz Latviju.....	30
<i>Attēls Nr. 2.7</i> Emigrantu palīdzības veidi Latvijā palikušiem radiem un draugiem	30
<i>Attēls Nr. 2.8</i> Naudas pārskaitījumu vai pārvedumu apjoms uz Latviju	31
<i>Attēls Nr. 2.9</i> Pārskaitītie eiro pavadīto gadu laikā ārzemēs.....	31
<i>Attēls Nr. 2.10</i> Iemesli neatgriešanai uz Latviju	32
<i>Attēls Nr. 2.11</i> Iemesli, kāpēc Serbijas iedzīvotāji izvēlas emigrāciju	33
<i>Attēls Nr. 2.12</i> Faktori, kas veicina emigrantu atgriešanos uz Serbiju	34
<i>Attēls Nr. 2.13</i> Pārskaitītie eiro pavadīto gadu laikā ārzemēs.....	34
<i>Attēls Nr. 2.14</i> Emigrantu apgalvojumi par Serbijas tautsaimniecību.....	35

IEVADS

Starptautiskā migrācija ir ļoti komplicēta parādība un tā ietver sevī gan negatīvas sekas vietējai ekonomikai, gan arī virkni pozitīvo efektu uz tautsaimniecību. Transfēra maksājumi, bezdarbnieku skaita samazināšanos, spiediens uz algu pacelšanos, darba apstākļu uzlabošanos un ārzemēs iegūtu zināšanu, pieredzes, sakaru produktīva izmantošana Latvijas uzņēmumos – tas ir tikai daļa no tām pozitīvām lietām, ko emigrācija dod donoru valstīm.

Darbaspēka eksporta un arī importa ekonomiska pienesuma aspektu pētīšana ir svarīga, jo darbaspēks ir katras tautsaimniecības pamatelements. Šajā darbā autors izstrādāja metodi, lai varētu salīdzināt darbaspēka eksporta un importa atstāto ietekmi uz Latvijas un Serbijas tautsaimniecībām 2008.-2013. gados.

Kopumā pēdējo 5 gadu laikā Latvijas Universitātē bija uzrakstīti 11 pētnieciskie darbi, kas skar emigrācijas tēmu. Visos darbos galvenokārt ir pētīts: emigrācijas sastāvs, emigrācijas ietekme uz sociāliem procesiem un uz Latvijas darba tirgu. Pēdējo 5 gadu laikā tika veikti paplašināti pētījumi emigrācijas jomā. Piemēram, O.Krasnopjorova(2011), M.Hazāna (2011,2012, 2013) darbos tiek arī veiktas migrācijas prognozes, bet apskatot pieejamos pētījumus *netika atrasti darbi, kur būtu piedāvāts instrumentu loks emigrācijas ekonomiska balansa aprēķinam.*

Svarīgi pieminēt, ka Latvijā ir tikai visai reti pētnieciska rakstura darbi par Austrum-Balkānu valstīm - Serbiju, Kosovu, Albāniju, Melnkalni, Bosniju un Hercegovinu un FYROM. Par šo reģionu pēdējo 5 gadu laikā bija uzrakstīts tikai 1 maģistra darbs par tēmu 'Vīzu liberalizācijas process Austrum-Balkānu reģionā' un viens bakalaura darbs par tēmu 'NATO paplašināšanos'(Cami, 2013).

Austrumu-Balkānu reģions kļūst arvien pievilcīgāks kultūras apmaiņai un arī ekonomisko sakaru izveidei. Tas kļūst arī pieejamāks politiski, ekonomiski un ģeogrāfiski. Gan Serbija, gan Melnkalne, gan FYROM jau ir Eiropas Savienības kandidātvalstis (Eiropas Komisija, 2014). Serbijas iestāšanos ES ir plānota jau 2020.gadā. Autors uzskata, ka ir nepieciešama Austrum-Balkānu reģiona ciešāka izpēte, lai turpmāk veicinātu ekonomisko sakaru attīstību starp Latviju un Austrum-Balkānu valstīm.

Pasaulē ir ļoti daudz darbu, kur tiek pētīts ekonomiskās emigrācijas efekts uz valsts tautsaimniecībām (Traynor, 2010; Davies, 2011; Tanton, 2012), bet uz doto brīdi nepastāv mehānismi, kas varētu ar lielu precizitātes līmeni saskaitīt migrācijas efektu uz ekonomiku naudas izteiksmē (Dumont, J. 2014). Šajā darbā tika vērtēts nesamaksāto nodokļu novērtējums darbaspēka eksporta dēļ un arī emigrantu transfermaksājumu pienesums ekonomikai.

Iegūtas informācijas analīze ļāva nomodelēt iespējamo migrācijas ekonomisko ietekmi uz Latvijas un Serbijas tautsaimniecībām. Šajā pētījumā uzmanība tiek pievērsta gan pozitīvam ekonomiskam pienesumam – transfermaksājumiem un ar to saistītiem nodokļiem, gan arī negatīvām ietekmēm uz Latvijas un Serbijas ekonomiskām. Rezultātā tika noformulēti ekonomiski argumentēti priekšlikumi emigrācijas politikas pilnveidošanai.

Darba mērķis un uzdevumi

Zinātniskā pētījuma “*Ekonomiskās emigrācijas ietekme uz valsts tautsaimniecību Serbijas un Latvijas piemērs laika posmā no 2008.g. līdz 2013.g.*” **mērķis** ir izvērtēt darbaspēka eksporta ģeogrāfiskos, ekonomiskos un demogrāfiskos radītājus Latvijā un Serbijā un izprast emigrācijas ekonomisko mijiedarbību ar tautsaimniecību.

Pētījuma hipotēzes:

- Darbaspēka eksporta radītie zaudējumi valsts ekonomikai ir mazāki par ieguvumiem no transfermaksājumiem.
- Ekonomiskā emigrācija sekmē valsts reģionālo attīstību un mazina reģionālo atpalcību

Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, autors noformulēja sekojošus **uzdevumus**:

1. Izpētīt esošo literatūru un pētījumus par migrāciju, tās sasaisti ar ekonomiku un tās ietekmi uz tautsaimniecību.
2. Izpētīt ārvalstu darbaspēka eksporta pieredzi un Latvijas pieredzi šajā jomā;
3. Atrast alternatīvas iespējas emigrācijas apjoma pārbaudei;
4. Veikt Serbijas un Latvijas transfermaksājumu salīdzinošu analīzi pēc laika, apjoma un ekonomiskās nozīmes;
5. Veikt Latvijas ekonomikas ministrijas sagatavotā plāna Latvijas iedzīvotāju reemigrācijas veicināšanai analīzi;
6. Novadīt vismaz 20 daļēji strukturētas intervijas ar emigrantiem no Latvijas un no Serbijas;
7. Nomodelēt migrācijas ietekmes uz tautsaimniecību 4 attīstības scenārijus: minimāla, vidēja, augsta un sabalansēta ietekme uz tautsaimniecību;

Darba struktūra

Maģistra darbs ietver 3 nodaļas, kuras ir sadalītas 16 apakšnodaļās. Darbā ir iekļauti 17 attēli, 15 tabulas un 2 pielikumi.

Pirmajā nodaļā tiek veikta temata teorētiskā izpēte- esošas literatūras un iepriekš veikto pētījumu par līdzīgiem tematiem apskats. Arī tika izpētīta statistiski pieejama informācija par emigrācijas apjomiem, transfermaksājumu biežumu, veidiem un summām.

Otrajā nodaļā tiek veikta Latvijas un Serbijas migrācijas radītāju izpēte. Uzmanība tiek pievērsta alternatīvam veidam migrācijas apzināšanai - izpētot elektroenerģijas tirgus izmaiņas var arī noteikt migrācijas apjomus. Šajā nodaļā tiek arī izpētīta 44 emigrantu no Serbijas un Latvijas pieredze un plāni uz nākotni. Tiek arī kritiski izvērtēts reemigrācijas plāns, kurš uz doto brīdi darbojas Latvijā.

Trešajā nodaļā ir pielietota SVID&PEST multidimensionāla karte, lai apzinātu emigrācijas draudus un iespējas un noteiktu tās stipras un vājas puses atkarībā no ietekmes zonas. Metode balstās uz ekspertu vērtējumiem. Šajā nodaļā tiek arī izveidoti emigrācijas un ekonomikas dažādas pakāpes sadarbības modeļi, kas raksturo ekonomikas fluktuācijas atkarībā no daudziem faktoriem.

Pētījuma aprobācija

Par pētījuma rezultātiem autors ir ziņojis sekojošās starptautiskajās zinātniskajās konferencēs:

- 2014.gada 11-18.aprīlī dalība starptautiskajā projektā ‘Exercising our rights. Developing new tools in support of social cohesion’, Brisele, Beļģija;
- 2014.gada 4-6.maijā OECD Forumā sekcijā par ekonomisko migrāciju un iesaistošo izaugsmi (*Economical migration and inclusive growth*), Parīze, Francija;

Tiek plānota pētījuma rezultātu prezentācija 2014.gada 11.jūnijā ‘ES Austrumu partnerības’ pētījumu sekcijā, ‘Jean Monnet’ starptautiskajā konferencē Rīgā, Latvijā.

Jūnija sākumā šī pētījuma rezultāti tiks publiskoti jauno zinātnieku <http://www.futurelabeurope.eu> mājas lapā.

PĒTĪJUMA METODES

Darba sākumā tiek veikts literatūras apskats un tiek apkopota esoša informācija par pētījumiem emigrācijas jomā – it īpaši par transfermaksājumiem un to ietekmēm uz tautsaimniecību.

Tiek apskatīti pētījumi, kas tiek veikti par transfermaksājumiem ārzemēs, kā piemēram, Moldovā un Albānijā. Tas dod plašāku priekšstatu par emigrāciju un tās plašu rezonansi uz demogrāfiju un ekonomiku. Tiek pētīta darbaspēka eksporta būtība, lai izprastu tās funkcionālo un ekonomisko ietekmi ne tikai uz Latvijas un Serbijas tautsaimniecībām, bet arī lai iegūtas atziņas varētu attiecināt arī uz citām valstīm.

Šajā darbā arī tiek izmantotas dažādas elektroniskas datu bāzes un starptautisko organizāciju un institūciju dokumenti, piemēram, Pasaules Bankas, Apvienoto Nāciju un Starptautiskās migrācijas organizācijas ceturkšņu un gada atskaites; ES oficiālā statistikas biroja ‘Eurostat’, Latvijas statistikas pārvaldes un Serbijas statistikas biroja dati.

Lai iegūtu dziļāku esošo problēmu pārskatu, autors izveidoja inovatīvu metožu apvienojumu, kur tika savienotas trīs pētīšanas metodes. Šeit tiek pielietota paplašināta SVID analīze. Lai izprastu ne tikai stiprās un vājās puses, iespējas un draudus, bet arī šo elementu īpašības, tās tika vērtētas PEST dimensijā. SVID&PEST apvienota metode balstās uz kvalitatīviem radītājiem. Pētījuma laikā informācija tika pārbaudīta, pamatojoties uz kvalitatīvajiem mērījumiem - ekspertu intervijām, kas ļāva iegūt jaunas atziņas emigrācijas efektu uz tautsaimniecību.

Lai sīkāk izpētītu ekonomiskās emigrācijas iemeslus un sekas, kā arī iegūtu darbaspēka eksporta un importa aspektu pārskatu, tika izmantotas sekojošas kvantitatīvas un kvalitatīvas metodes:

Darbā tiek pielietotas daļēji strukturētas intervijas, kas sniedza informāciju par emigrācijas iemesliem, ilgumu, emigrantu plāniem uz nākotni. Šī informācija ir svarīga, lai apzinātos problēmas, kuru dēļ cilvēki nolemj emigrēt. Kopumā tika nointervēti 22 emigranti no Latvijas un 22 no Serbijas;

Darbā arī tiek iegūta informācija no ekspertiem. Ekspertu viedokļi ir gūti no trīs profesiju pārstāvjiem - ekonomistiem, augstskolu akadēmiskā personāla un uzņēmumu vadītājiem. Kopumā tika nointervēti 15 eksperti no Latvijas un Serbijas;

SVID&PEST multidimensionāla karte ir izveidota balstoties uz ekspertu intervijām. Ar šī instrumenta palīdzību tiek apzinātas esošās darbaspēka emigrācijas ietekmes uz

tautsaimniecību īstermiņā. Šī analīze dod iespēju atklāt Latvijas un Serbijas emigrācijas procesa atšķirības;

Izveidojot matemātisko formulu tiek nomodelēti 4 scenāriji emigrācijas ietekmei uz tautsaimniecību Serbijā un Latvijā. Formulā tiek ņemti vērā gan ekonomiskie, gan arī sociālie faktori. Tas dod ekonomisko novērtējumu emigrācijai Serbijā un Latvijā. Balstoties uz nomodelētiem scenārijiem, tiek veidota prognoze emigrācijas pozitīvo un negatīvo summāram efektam uz tautsaimniecību.

1. EMIGRĀCIJAS UN EKONOMIKAS MIJIEDARBĪBA

Pirmajā nodaļā tiek izveidots teorētiskais rāmējums pētījumam, apskatot migrācijas apjomus un tās ekonomiskas saiknes ar tautsaimniecībām. Tiek novērtētas Latvijas un Serbijas tautsaimniecību atšķirības un to vēsturiski-ekonomiskā attīstība.

Šīs nodaļas ietvaros tiek izpildīti autora plānotie pirmie divi uzdevumi:

- *tiek izpētīta esoša literatūra un pētījumi par migrācijas sasaisti ar ekonomiku un tās ietekmi uz tautsaimniecību;*
- *tiek izpētīta ārvalstu darbaspēka eksporta pieredze un Latvijas pieredze migrācijas jomā.*

1.1.Migrācijas būtība, apjomi un tendences

Migrācijas pētīšana ir mainījusies un pielāgojusies ekonomiskām un politiskām pārmaiņām un tendencēm. Mūsdienās lielāka daļa pētījumu ir par starptautisku – pārrobežu migrāciju, bet ar iekšējas migrācijas pētīšanu, neskatoties uz tās apjomu un arī milzīgu ietekmi gandrīz nenodarbojas (King, 2010).

2013.gadā ārpus savas dzimtenes valsts, kur cilvēks ir piedzimis, pasaulē dzīvojuši 230.milj.cilvēku. (IOM, 2013) Pēdējo 5 gadu laikā pasaules emigrantu skaits ir pieaudzis par 15%. Bet iekšēja migrācija pēc pasaules migrācijas organizācijas aplēsēm ir bijusi lielāka nekā 700.milj.cilvēku (PB report, 2014).

Mūsdienās starptautiskās migrācijas procesi skar katru pasaules valsti. Tās ir globāls process, kurā ir iesaistītas gan vājas ekonomikas, gan arī pasaules lielvalstis. Tagad ļoti daudz ir atkarīgs no valdībām – pielāgojot nacionālu migrācijas politiku globāliem izaicinājumiem - izstrādājot rīcības dokumentus un migrācijas vadības plānus (Migration and..., 2013).

Demogrāfiskās pārmaiņas, ģeopolitiskie konflikti, sociālie procesi- tas viss lielā mērā ietekmē migrācijas procesus. Migrācijas plūsmas nav konstantas, jo tās ir atkarīgas no ļoti daudziem faktoriem, kuri dažreiz nav prognozējami (Niessen, 2014). Bet migrācijas apjomu ar pieņemamām kļūdām novirzēm var nomodelēt, veidojot īstermiņa un ilgtermiņa prognozes.

Migrācijas un demogrāfiskas prognozes ir valsts plānošanas politikas pamatos. Jebkura ekonomiskā attīstība ir jāplāno tikai balstoties uz sabiedrības iespējamiem attīstības scenārijiem. Pēc Apvienoto Nāciju prognozēm turpmākajās dekādes demogrāfiskais

spiediens, globalizācijas ietekme un klimata pārmaiņas palielinās gan iekšējās, gan pārrobežu migrācijas plūsmas (AN report,2014).

Jebkuras valsts ekonomiskās izaugsmes pamatā ir cilvēki, kas saražo noteikto produkciju, veido pievienoto vērtību, pilnveido savas zināšanas un kopsummā veido IKP izaugsmi. Tieši adaptācija darbaspēka migrācijas plūsmu virzieniem mūsdienās valstīm dod priekšroku konkurentu vidū.

Tagad jebkuras pasaules valsts interesēs ir veidot tādu migrācijas politiku, kas motivētu pirmkārt esošus valsts iedzīvotājus neemigrēt, pilnveidoties un ieguldīt savas zināšanas vietēja tirgus attīstībā. Migrācijas politikai jāsekmē ne tikai augsti kvalificēta darbaspēka importu, bet ekonomisko problēmu risināšanai nepieciešamo šauru kvalifikācijas speciālistu piesaistīšanai. Ļoti svarīgi, lai migrācijas politika veicinātu ekonomikas attīstību nevis strukturālo bezdarbu. Šāda migrācijas politikas sasaiste ar ekonomisko attīstību mūsdienās spēlē vienu no svarīgākām lomām valstu konkurētspējas paaugstināšanai.

Latvijā darbaspēka starptautisko migrāciju bieži devē par darbaspēka eksportu (Paiders J., 2010). Tiek uzskatīts, ka tā var būt ar dažādu pievienoto vērtību un Latvijas gadījumā šī pievienota vērtība ir izpausta transfermaksājumos no emigrantiem un arī no nomāksāta PVN no saņemtās naudas. Ar katru gadu kopā ar pieaugošo migrantu plūsmu palielinās arī transfermaksājumu apjoms- pēdējā gadā tas palielinājies par 3,3%. Pēc Pasaules bankas apkopotas informācijas 2013.gadā kopsummā transfermaksājumu veidā tika sūtīts 542.miljrd. USD, no kuriem 404.miljrd.USD uz attīstības valstīm (PB report, 2013).

2013.gadā vislielāko transferu maksājumu apjomu saņēmeji bija tādas lielvalsts, kā Indija un Ķīna - respektīvi 70.miljrd. un 60.miljrd. USD. Bet lielākais transfermaksājumu īpatsvars valsts no IKP 2014.gadā bija Tadžikistānā (52%), Kirgīzijā (31%), Nepālā (25%) un Moldovā (25%). (PB report, 2013) Pēc Pasaules Bankas aplēsēm transferu maksājumi turpinās pieaugt apjomos un to apjoms 2014.gadā būs 581.miljrd.USD.

Transferu maksājumiem ir ne tikai ekonomiskā nozīme, bet arī sociāla funkcija, jo katra 1% īpatsvars valsts IKP noved pie 0,4% reģionālas attīstības un nabadzības samazinājuma valstī (UNFPA State of the World, 2008).

Tomēr neskatoties, ka transfermaksājumu apjoms ir tik ievērojams, dažipētnieki uzskata, ka šis apjoms daudzās valstīs nespēj kompensēt valsts zaudējumus no cilvēkkapitāla resursu aizplūdes, it īpaši augsti kvalificēta darbaspēka emigrācijas gadījumā (Nurse K.,2004).

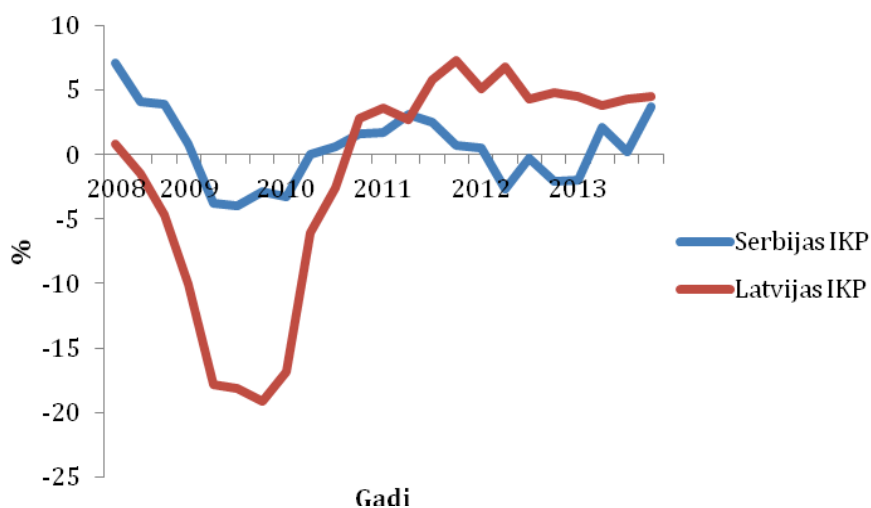
Arī tiek atzīts, ka augsti kvalificēta darbaspēka eksporta pievienota vērtība ir augstāka, jo šajā gadījumā valsts saņem ne tikai emigrantu naudas pārvedumus, bet paralēli notiek arī zināšanu apmaiņa starp abām valstīm, līdz ar ko veidojas daudz lielāka un ilglaicīga pievienota vērtība Latvijas tautsaimniecībai(Vanags E.,2013). Starptautiskās darbaspēka

apmaiņas rezultātā rodas naudas un zināšanu plūsmas starp emigrantu donor-valstīm un to saņēmēj-valstīm. Šāda sadarbība var sekmēt arī migrantu donorvalstu tautsaimniecības attīstību.

Bez migrācijas procesiem mūsdienu pasaule nav iedomājama. Tāpēc arī uz šo procesu jāskatās kopumā, mēģinot notvert gan riskus, gan arī iespējas. Pirmo reizi par migrāciju un tas pozitīvo ietekmi uz valsts un veselu reģionu izaugsmi un attīstību tika runāts ANO Ģenerālajā asamblejā 2006.gadā (IOM, 2013). Lielākais jautājums, kurš vēl joprojām paliek aktuāls ir migrācijas pozitīvo efektu apzināšana un kontrole, kas ļautu plānot un sekmēt valsts reģionālo plānošanu un attīstību.

1.2.Serbijas un Latvijas tautsaimniecību attīstība

Serbijas ekonomiku bieži vien dēvē par Austrum-Balkānu valstu tīģeri. Iekšzemes kopprodukta straujais pieaugums veicināja ekonomikas augšupeju kopš 2004.gada. Savukārt, Latvijas ekonomikas attīstība ir piedzīvojusi krietnas pārmaiņas pēdējo 5 gadu laikā. Neskatoties uz to, ka abas valstis atrodas no ģeogrāfiska viedokļa diametrāli pretējās Eiropas pusēs, tām piemīt līdzīgas ekonomiskās izaugsmes raksturīpašības un sociālie un demogrāfiskie problēmu jautājumi.

Attēls Nr. 1.1 *Serbijas un Latvijas IKP izmaiņas 2008.-2014.gadu laikā* (Avots: Pasaules bankas datu bāze. Autora izstrāde)

Serbijas ekonomika kopš 2004.gada ir viena no attīstītākām ekonomiskām un modernākām valstīm Austrum-Balkānu valstu vidū. Tās mediānais IKP pieaugums kopš

2008.gada bija samērā mazs 0,6% (1. attēls), bet savukārt pēdējā gada tendence uzrāda labu izaugsmes tempu - virs 3%.

Latvijas ekonomika ir Eiropas Savienības attīstības līderis, jo neskatoties uz kritiski lielu IKP lejupslīdi 2009.gadā, pēc tam divu gadu laikā tika novērsts valsts bankrots, kā arī stabilizēta ekonomika un radīta strauja izaugsme. Kopš 2011.gada IKP pieaug vairāk par 5% katru gadu. Provizoriska IKP izaugsme 2013.gadā ir 4% (Eurostat, 2014). Salīdzinājumā ar citu Eiropas Savienības dalībvalstu IKP radītājiem – Latvija atkal atguva savu līderpozīciju, kura tai ir bijusi pirms krīzes laikā no 2005. līdz 2008.gadam (Eurostat, 2014).

Laikraksts 'The Financial Times' veicot Eiropas pilsētu analīzi 2007.gadā Serbijas galvaspilsētu - Belgradu atzina par Dienvidaustrumu Eiropas nākotnes pilsētu (Belgrade-city..., 2014). Šajā pētījumā tika ņemti vērā daudzi faktori – tostarp ekonomiskais potenciāls, izmaksu efektivitāte, cilvēciskie resursi.

Neatkarīgi no valsts - ekonomiskie rezultāti visnotaļ ir saistīti arī ar sociāliem procesiem, sabiedrības pārmaiņām kopumā un, protams, ar ģeogrāfiskiem raksturlielumiem (Galbraith,1978).

Pēdējo 10 gadu laikā Latvijas ekonomiskie sakari ar ES dalībvalstīm ir uzlabojušies, eksporta apjomi ir palielinājušies vismaz 3 reizēs. Ja 2004.gadā uz ES dalībvalstīm tika eksportētas preces uz nepilniem 3 milj. eiro, tad 2014.gadā jau par 8,5milj. eiro (Cepurītis, 2014).

Pēc Latvijas iestāšanās ES un pievienošanas Šengenas zonai darbaspēka eksports no Latvijas ir pieaudzis daudzās reizēs. Pēc M.Hazāna aprēķiniem 2004. - 2008. gadā no Latvijas ir emigrējuši 80.tūkst. cilvēku (Hazans, 2011). Migrācijas pētnieks un ekonomists O.Krasnopjorovs uzskata, ka tajā pašā periodā no Latvijas emigrējuši vismaz 65.tūkst. cilvēku (Krasnopjorovs, 2011). Savukārt, par to pašu periodu oficiāla statistika uzrāda visnotaļ mazāku emigrācijas pakāpi – tikai 7,3. tūkst. cilvēku (Cik cilvēku..., 2011). Strukturālais bezdarbs ir ass apliecinājums ekonomiskai emigrācijai, bet tas gan nav vienīgais radītājs, kurš liecina par emigrāciju.

2011.gadā veikta tautas skaitīšanas rezultāti liecina, ka Latvijā uz 2011.gada 1.janvāri dzīvoja 2 074 605 iedzīvotāji. Salīdzinot ar iepriekš publicēto iedzīvotāju skaitu, kas bija balstīts uz iedzīvotāju reģistra datiem, Latvijas iedzīvotāju skaits kļuva par 155.tūkst. mazāks (CSP dati, 2013). Bet arī jāņem vērā, ka Latvijas iedzīvotāju skaits 2000.-2010. gados samazinājies par 119. tūkstošiem cilvēku.

Vislielākais iedzīvotāju skaita samazinājums ir 23-31 gadu vecuma grupā (vairāk nekā 14%), kas ir skaidrojams ar grūtībām atrast darbu Latvijā pēc izglītības iegūšanas, tādējādi spiežot jauniešus doties darba meklējumos ārzemēs. To arī apliecina nodarbinātības statistikas

rādītāji, jo bezdarba līmenis (darba meklētāju īpatsvars) 20-29 gadu vecumā ir virs vidējā valstī (CSP dati, 2013).

Bet jāpiemin, ka Latvija nav izņēmuma gadījums, jo uz doto brīdī pasaulē vismaz 74.milj.jauniešu ir reģistrēti bezdarbnieki (Gurria, A. 2014).

Kopš 2009.gada vīzu procesa liberalizācija ļāvusi Serbijas iedzīvotājiem ceļot uz ES Šengena zonas valstīm bez vīzas (Serbijas vēstniecība..., 2009). Tas bija pirmais solis, lai tuvinātu bijušo Dienvidslāvijas republiku un ES. Tas arī veicina īstermiņa migrāciju un atvieglo darba meklēšanu Serbijas pilsoņiem Eiropas Savienībā (Vojkovič, 2003).

Kopš 2012.gada marta Serbija ir apņēmusies arī iestāties ES un ieguva ES kandidāta statusu (Serbija enlargement...,2014). 2014.gada 27.aprīlī Serbijas Jaunais premjer-ministrs Aleksandar Vučić savā uzstāšanās laikā Belgradā ir akcentējis uzmanību, ka iestāšanās ES ir jāpieņem daudzas radikālas reformas un viņa vadīta valdība gatava to izdarīt (Vučić, 2014). Pēc provizoriskām aplēsēm – Serbija varētu kļūt par ES dalībvalsti jau 2020.gadā.

1.3.Emigrācijas pētīšana Serbijā un Latvijā

1.3.1. Latvijas emigrācija

Emigrācijas skaitliska izteiksme dažādu demogrāfu pētījumos atšķiras, bet katrā pētījumā tomēr tiek iegūta atziņa, ka emigrācija pēdējo 10 gadu laikā ir dramatiski mainījusi Latvijas ekonomiku.

Pēc oficiāliem Latvijas statistikas datiem – neto emigrācija no Latvijas 2000-2010.g. laikā bija 33 tūkstoši cilvēku. M.Hazans (2011) savā pētījumā apkopojot datus no ceļojuma mērķa valstīm par ieceļojošiem Latvijas iedzīvotājiem, secināja, ka pēdējo 10 gadu laikā no Latvijas emigrēja vismaz 169 tūkstoši cilvēku (Hazans, 2011).

Krasnopjarovs (2011) savā pētījumā ir novērtējis Rīgas ostas un Rīgas lidostas statistisko informāciju par ienākošām un izejošām cilvēku plūsmām. Rezultātā sanāca, ka no Latvijas 2000-2010.gadu laikā emigrēja vismaz 178 tūkstoši cilvēku (Krasnopjarovs, 2011).

Savā jaunākajā pētījumā M.Hazans apkopo datus no Eiropas centrāla statistikas biroja, OECD, Latvijas statistikas biroja, citu valstu statistisko biroju informāciju, Lielbritānijas darba un pensiju departamenta, Īrijas sociāla departamenta datus un secina, ka 2000-2010.gadu laikā no Latvijas emigrējuši 217.tūkst. cilvēku (Hazans, 2013).

Nemot vērā O.Krasnopjarova un M.Hazana pētījumu rezultātus par emigrācijas apjomiem no Latvijas pēdējo 10 gadu laikā, var izrēķināt vidējo iespējamo emigrāciju 193.tūkst. iedzīvotāju.

Kopēja pasaulē reģistrēta emigrācija 2012.gadā ir samazinājusies par 12% salīdzinājumā ar 2011.gadu. Atsevišķās valstīs pat vairāk. Piemēram, emigrantu plūsmas uz Lielbritāniju par 40%, uz Norvēģiju samazinājums sastādīja 22%, uz citām ziemeļvalstīm 16%, Īriju 20% un Vāciju par 9%.

1.3.2. Serbijas emigrācija

Pēc Eurostat statistikas biroja informācijas 2009.gadā Serbijas iedzīvotāji lielākoties emigrēja uz Itāliju, Slovēniju, Ungāriju, Slovēniju un Zviedriju. No publiski pieejamas informācijas 2009.gadā no Serbijas uz ES valstīm emigrēja 11625 cilvēki. Bet svarīgi atzīmēt, ka 2009.gadā ES dalībvalstīs jau dzīvoja vairāk nekā 160 tūkstoši Serbijas emigrantu. 2010.gadā Serbijas emigrantu skaits ES dalībvalstīs jau bija lielāks nekā 210 tūkstoši cilvēku (Statistical Office ..., 2010).

Pētot Serbijas emigrāciju ir jāņem vērā sociāli-politiskās pārmaiņas, kas skāruši Dienvidslāviju pēdējo 20.gadu laikā. 1991.gadā kopumā ārpus savas dzimtenes strādājuši un dzīvojuši 273,8tūkst. Serbijas iedzīvotāju, bet 2002.gadā veikta tautas skaitīšana atklāja, ka emigrācija 10 gadu laikā ir dubultojusies un sasniedz 414,8.tūkst.cilvēku (Migration profile, 2010). Kaut arī emigrācijas palielināšanas tempi bija ļoti strauji, tomēr no kopēja iedzīvotāju skaita emigrācija sastādīja tikai 5,3%.

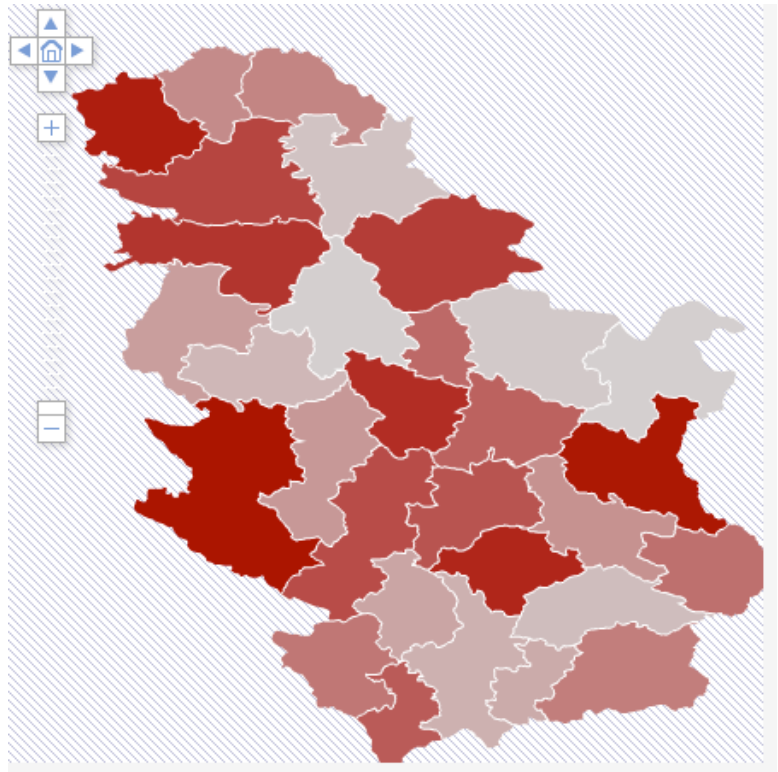
Lielāka daļa, jeb 23% Serbijas emigrantu ir apmetušies uz dzīvi Vācijā (Arandarenko, 2011). Eksperti to saista ar Vācijas tirgus pieejamību emigrantiem no riska zonām, it īpaši no tām valstīm, kur notiek karš. Arī liela daļa emigrantu - 22% ir izvēlējušies Austriju. Uz Šveici emigrēja 17%, Franciju 7% un Itāliju 5% (Vojkovič, 2004).

2010.gadā kopumā no Serbijas emigrēja 196000 cilvēku. Tas ir apmēram 2% no Serbijas iedzīvotāju skaita. Visbiežāk cilvēki izvēlējušies Austriju, ASV, Franciju, Maķedoniju, Dāniju un Japānu (Pasaules banka, 2011).

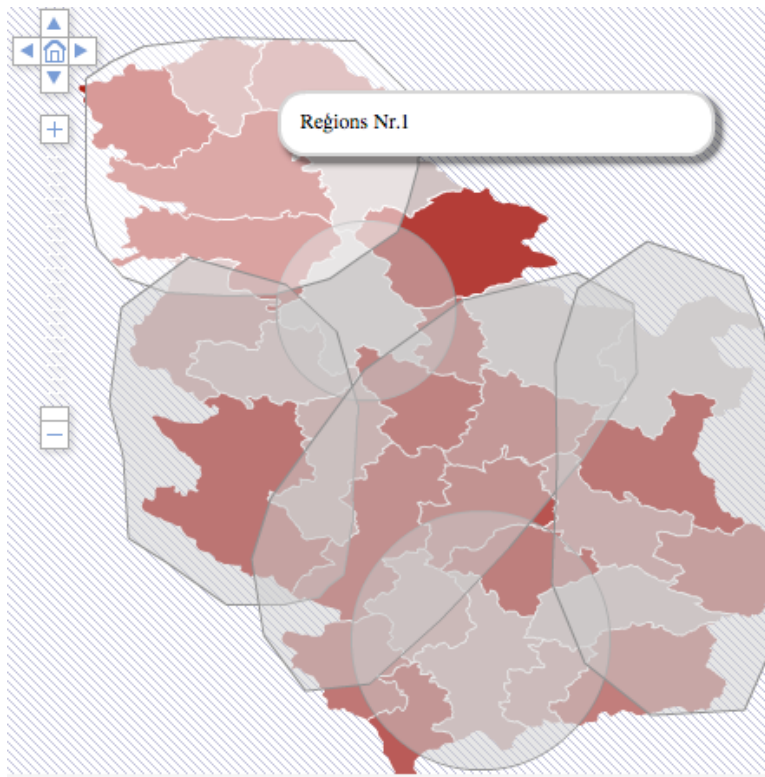
1.4.Emigrāciju ietekmējošie faktori

Tiek atzīts, ka imigrācijas negatīva ietekme uz ekonomisko attīstību visbiežāk nav tik būtiska un lielākoties tā sniedz vietējai ekonomikai iespēju uz izaugsmi (Friedberg, R., Hunt, J., 1995). Imigrācijas ietekme uz darbaspēka tirgu galvenokārt ir atkarīga no imigrējoša darbaspēka profila (Borjas, G.J., 1995).

Vietējie iedzīvotāji būs ieguvēji no imigrācijas kamēr imigrējoša darbaspēka profesija, darba iemaņas un darba niša būs atšķirīga no vietējo iedzīvotāju profila (Borjas, G.J., Freeman,R.B., Katz L.F., 1997).

Attēls Nr. 1.2 Serbijas reģionālais sadalījums pēc emigrācijas apjomiem (G.Vojkovič informācijas apkopojums)

Attēls Nr. 1.3 Serbijas reģionālīzācijas variants pēc B.Deriča.

Tiek arī atzīts, ka ir ļoti maz pētījumu par emigrācijas atstāto efektu uz donor-valsts darba tirgu un par ekonomiskām iespējām, ko emigrācija rāda donorvalstīs (Sjaastad, L.A., 1962). Emigrācija ietekmē ne tikai darba tirgus, bet arī abu valsts ekonomiskās attīstības radītājus (Schoeni, R.F., 1997).

20.gadsimta otrajā pusē Serbijas reģionos norisinājušas pārmaiņas –demogrāfiskā, telpiskā un struktūras ziņā (Vojkovič, 2003). Šī iemesla dēļ reģionalizācija vēl joprojām ir viens no problēmu jautājumiem, kurš dažādu politisko un sociālo iemeslu dēļ netiek risināts.

Attēlā Nr.2 var iepazīties ar Serbijas reģionālo sadalījumu un arī salīdzināt dažādu reģionu emigrācijas apjomus. Jo tumšāks ir reģions- jo lielāka bija emigrācijas plūsma no šī reģiona.

Pēc B.Deriča Serbijas ekonomikas attīstības tempi tagad ir atkarīgi no decentralizācijas pakāpes. Reģionu attīstība ir pamats ekonomiskai atveseļošanai un emigrācijas samazināšanai. Iekšēja migrācija ir tikai radītājs - problēmas identifikācija un tam seko emigrācija, savukārt, tās sastāvu, apjomu un ekonomisko efektu var mazināt, ja laikus pievērsties valsts reģionālām problēmām (Derič, 1998).

1.5.Emigrācijas ekonomiskā nozīme

Darbā tiek apskatīti 2011.gada tautas skaitīšanas rezultāti, lai noskaidrotu ne tikai migrācijas apjomu, bet arī tas raksturu un pārkonvertētu finanšu līdzekļos, kas aizplūst no valsts budžeta. Lai izprastu migrācijas pozitīvo efektu uz valsts budžetu, tad jānedefinē, ko, valsts iegūst no tiem cilvēkiem, kas paliek Latvijā. Piemēram, tie ir nodokļi no algām un no iedzīvotāju patēriņa. Šī nauda paliek pašvaldību un valsts budžetā, ja cilvēks neemigrē.

Atbilstoši likuma "Par nodokļiem un nodevām" 1.panta 1.punktam nodoklis ir ar likumu noteikts obligāts periodisks vai vienreizējs maksājums valsts budžeta vai pašvaldību budžetu (pamatbudžeta vai speciālā budžeta) ieņēmumu nodrošināšanai un valsts funkciju un pašvaldību funkciju finansēšanai. Nodokļu samaksa neparedz atlīdzinājumu nodokļa maksātājam tiešā veidā (Finanšu ministrija, 2013). Latvijā ir noteikti 14 nodokļi, kurus uzliek saskaņā ar konkrētā nodokļa likumu.

1. Iedzīvotāju ienākuma nodoklis;
2. Uzņēmuma ienākuma nodoklis;
3. Nekustamā īpašuma nodoklis;
4. Pievienotās vērtības nodoklis;
5. Akcīzes nodoklis;
6. Muitas nodoklis;

7. Dabas resursu nodoklis;
8. Izložu un azartspēļu nodoklis;
9. Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas;
10. Vieglo automobiļu un motociklu nodoklis;
11. Elektroenerģijas nodoklis;
12. Mikrouzņēmumu nodoklis;
13. Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodoklis;
14. Uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodoklis.

Ja Latvijas iedzīvotājs emigrē, tad no visiem nodokļiem vislielākais zudumus ir tieši IIN un VSAOI iekasēšanā. Kā arī no emigrantu iespējama patēriņa valsts vairs nesaņem PVN un elektroenerģijas nodokļus. Jāpiemin, ka šie ir tikai tiešie zaudējumi un emigrantu profils netiek ņemts vērā. Tāpēc pastāv varbūtība, ka emigranti bijuši arī citu nodokļu maksātāji, piemēram, mikrouzņēmumu vai akcīzes vai citus nodokļus, tātad šo cilvēku emigrācija valstij nozīmētu arī citu nodokļu daļas nesaņemšanu. Arī darbā netiek aplūkots emigrantu potenciāls veidojot pievienoto vērtību. Šajā darbā tiek apskatīts minimālais no maksimāli iespējamām sekām iedzīvotāju emigrācijas dēļ.

2. IEGŪTO DATU APKOPOJUMS UN ANALĪZE

Darba otrajā nodaļā tiek salīdzināti Latvijas un Serbijas emigrācijas rādītāju būtiskākas atšķirības.

Šīs nodaļas ietvaros tiek izpildīti sekojošie autora plānotie uzdevumi:

- *Tika novērtēta elektroenerģijas tirgus sasaiste ar emigrācijas tendencēm un izveidota alternatīva iespēja emigrācijas apsekošanai;*
- *Tika izpētīti transfermaksājumu apjomi 2008-2013.g. Latvijā un Serbijā;*
- *Veikta Latvijas reemigrācijas plāna izvērtēšana un analīze;*
- *Kopumā novadītas 44 daļēji strukturētas intervijas ar emigrantiem no Latvijas un Serbijas.*

2.1. Elektroenerģijas tirgus sasaiste ar migrācijas procesiem

Mūsdienās gandrīz katrā mājsaimniecībā tiek izmantota elektroenerģija. Latvijā elektrības tirgū ir vērojams samēra stiprs oligopols – elektroenerģijas tirdzniecība mājsaimniecībām tiek nodrošināta tikai no 2 piegādātājiem – Latvenergo un Baltcom. SIA 'Enefit' strādā tikai ar korporatīviem klientiem, bet SIA 'Baltcom' ir pārāk mazs tirgus spēlētājs un tāpēc līdz šim brīdim nevarēja ietekmēt situāciju elektroenerģijas tirgū. Iznāk, ka uz doto brīdi lielāka daļa mājsaimniecību- 98% elektroenerģiju pērk vienīgi no Latvenergo.

Jāpiemin, ka Latvenergo oficiālajā statistikā ietilpst tās mājsaimniecības, kuras konkrētajā periodā par elektroenerģiju ir norēķinājušies pēc mājsaimniecības lietotāju tarifa (SPRK apstiprinātie) un arī tie klienti, kuri ar mājsaimniecības objektiem ir izgājuši brīvajā tirgū (Vējiņa, 2014). Papildus Latvenergo statistikai, šajā sektorā būtu jāpiemin arī tie patērētāji, kuri ar mājsaimniecības objektiem ir izvēlējušies citu tirgotāju. Šāda iespēja ir tikai pēdējos divos gados.

Pēdējo 5 gadu laikā palielinājies to mājsaimniecību skaits, kas elektroenerģiju vairs nepērk no Latvenergo. Kopš 2008.gada Latvenergo mājsaimniecību elektroenerģijas tirgus samazinājies par 23 tūkstošiem mājsaimniecību (Sk.Tabulu Nr.1). Ņemot vērā, ka dotajā brīdī Latvijā nav citu pietiekoši lielu elektroenerģijas tirgus spēlētāju - tad iznāk, ka šīs mājsaimniecības vairs nepatērē elektrību.

Elektroenerģijas nepatērēšana var liecināt par to, ka cilvēki ir emigrējuši no Latvijas. Ja 23000 mājsaimniecību vairs nepatērē un katrā Latvijas mājsaimniecībā vidēji dzīvo 2,52 cilvēki. Var secināt, ka apmēram 58000 cilvēku pēdējo 5 gadu laikā no Latvijas emigrēja. Svarīgi pieminēt, ka šie Latvijas iedzīvotāji- neplāno atgriezties ilgtermiņā, jo vairāk uz šīm mājsaimniecībām elektroenerģija netiek piegādāta.

Tabula Nr. 2.1 Latvijas mājsaimniecību elektroenerģijas patēriņš 2008.-2013.gados (Avots: Latvenergo dati. Autora apkopojums)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Klientu skaits(tūkst.)	845	838	845	828	824	822	
Patēriņš GWh **	1851	1832	1899	1732	1733	1713	
KWh (tūkst.)	1851000	1832000	1899000	1732000	1733000	1713000	
Vidējais patēriņš(KWh)	2190,53	2186,16	2247,34	2091,79	2103,16	2083,94	
Klientu izmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu		-7000	7000	-17000	-4000	-2000	
			Klientu samazināšanos pēdējo 3 gadu laikā				-23000
			KWh izmaiņas uz 1 klientu				-163,40
			GWh kopējas izmaiņas				-186000
			Vidējais elektrības samazinājums uz 1 klientu				8,0870

Klientu samazināšanos Latvenergo pārstāvji saista ar tirgus liberalizāciju, jo 'elektroenerģiju pērkot brīvajā tirgū ikvienam elektroenerģijas lietotājam ir iespēja izvēlēties tirgotāju. Piemēram, gadījumos, ja fiziskai personai īpašumā ir gan mājsaimniecības objekti, gan kaut vai viens komercobjekts, likumdošana nosaka, ka šādā gadījumā brīvajā tirgū šim klientam ir jāiziet ar visiem saviem objektiem, tātad, arī objektiem, kas atbilst mājsaimniecībai' (Vējiņa, 2014).

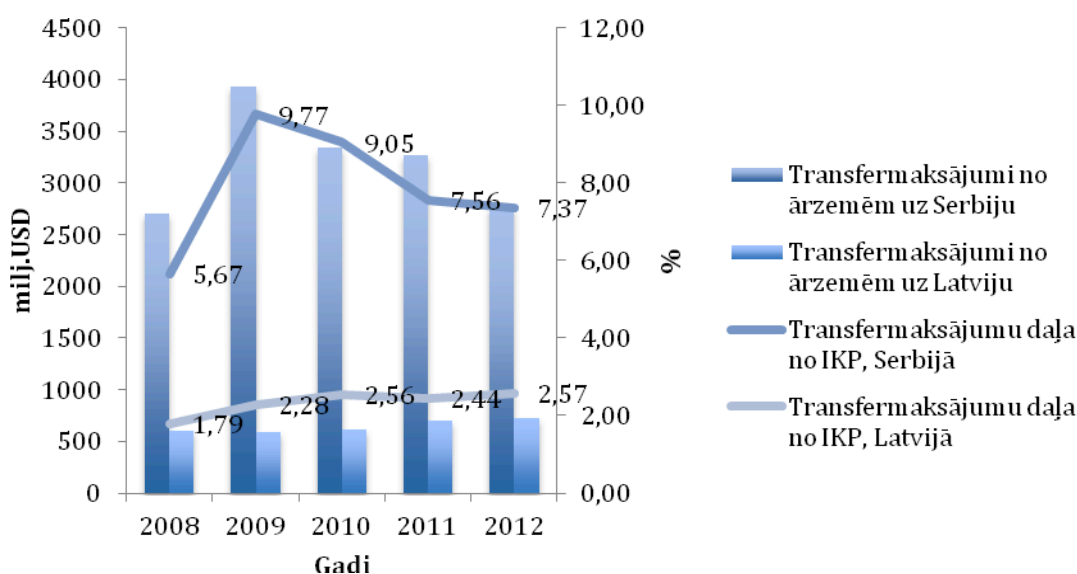
Kopā ar klientu samazināšanos – pēdējo 5 gadu laikā elektroenerģijas patēriņš arī ir samazinājies. Vidēji uz 1 mājsaimniecību gadā tiek patērēts uz 163KWh mazāk nekā 2008.gadā. Vidējā elektroenerģijas patēriņa samazinājums ir skaidrojams ar arvien jaunāku tehnoloģiju (sadzīves tehnika) izmantošanu mājsaimniecībās, kas mūsdienās ir krietni energoefektīvākas, kā arī ar vispārēju elektroenerģijas patēriņa optimizāciju, tajā skaitā arī dažādu apkures sistēmu modernizēšanu un optimizēšanu.

Arī elektroenerģijas patēriņa samazinājumu var skaidrot ar to, ka neiztērēti 163KWh uz vienu mājsaimniecību ir emigrējošo Latvijas iedzīvotāju elektroenerģijas patēriņa daļa, kas netika izmantota, jo cilvēki ir emigrējuši no Latvijas. Pēc oficiālas statistikas uz 2011.gadu – emigrējošo cilvēku skaits ir 155.tūkstoši. Un, ja patēriņa samazinājumu sadalīt starp tiem, kas

emigrēja, bet savas mājsaimniecības atstāja ar elektrības pieslēgumu – tad tas varētu būt 97.tūkstoši cilvēku, jeb 38 tūkstoši mājsaimniecību (ņemot vērā, ka vidēji mājsaimniecībā ir pielīdzināma 2,52 cilvēkiem), kuru dēļ ir samazinājies vidējais elektroenerģijas patēriņš.

2.2.Emigrantu transfermaksājumu plūsmas analīze. Latvijas un Serbijas salīdzinājums.

Kopš 2008.gada uz Latviju no ārzemēm pārsūtītie naudas līdzekļi transfermaksājumu veidā kopā sastādīja vairāk nekā 2.mljrd.LVL. Ik gadu uz Latviju tiek pārsūtīti vairāk nekā 200 milj.LVL, kas sastāda apmēram 2% no valsts IKP.

Attēls Nr. 2.1 Emigrantu transfermaksājumi 2008.-2012.g. (Avots: Latvijas Bankas dati. Autora apkopojums)

Analizējot transfermaksājumu sadalījumu pēdējo 5 gadu laikā – var secināt, ka maksājumu apjoms ar katru gadu pieaug. Tātad Latvijas emigrantu atbalsts vietējai -Latvijas ekonomikai pieaug. Ja 2008 gadā transfermaksājumu veidā tika pārskaitīti 287 milj. LVL, tad jau 2013 gadā pārskaitījumu apjoms ir palielinājies par 35% un sasniedzis 450 milj. LVL apjomu. (Sk.Tabulu Nr.2).

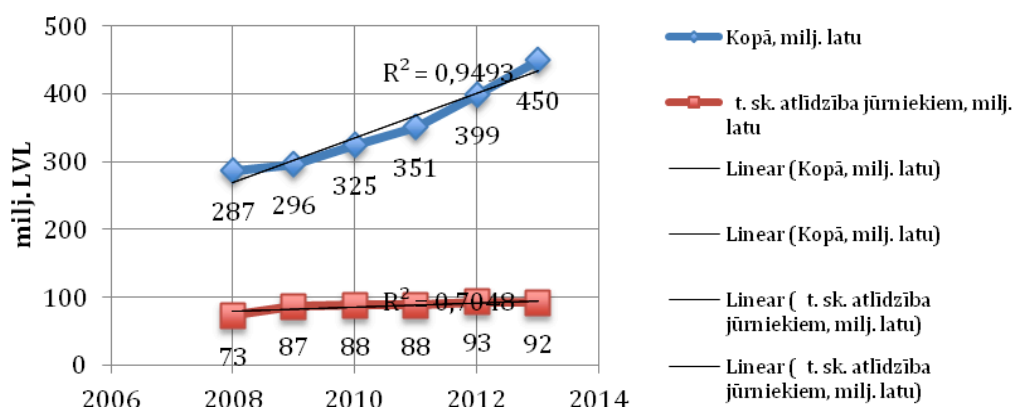
Protams, transfermaksājumu pieaugums veido nenozīmīgu daļu no IKP pieauguma, bet jāņem vērā, ka recesijas laikā 2008-2010.gados transfermaksājumu pieaugums bija pozitīvs un arī devis impulsu vietējai ekonomikai un tās iedzīvotājiem. Tātad recesijas laikā darbaspēka eksporta ‘nozare’ bija vienīga, kas radīja pozitīvo tendenci.

Tabula Nr. 2.2 Latvijas IKP izmaiņas un transfermaksājumu daļa (Avots: Latvijas Bankas dati.

Autora apkopojums)

Latvija ^{'''}	2008	2009	2010	2011	2012	2013
IKP (mljrd.USD)	33,67	25,88	24,01	28,48	28,37	33,61
IKP pieaugums (gada %)	-4,24	-17,95	-0,34	5,30	5,00	4,10
Transfermaksājumi kopā (milj.USD)	557	575	631	682	775	874
T. sk. atlīdzība jūrniekiem.(milj. USD)	142	169	171	171	181	179
Transfermaksājumi no IKP (%)	1,8	2,3	2,5	2,5	2,6	2,6

Svarīgi atzīmēt, ka transfermaksājumos arī ietilpst atlīdzība jūrniekiem. Neskatoties uz to kā jūrnieku atlīdzības apjoms arī ar katru gadu pieaug, tomēr kopējais transfermaksājuma apjoma palielināšanos ir saistīta vai nu ar emigrantu skaita palielināšanos, vai nu ar emigrantu pārskaitījumu apjomu dubultošanos. Pēdējo 5 gadu laikā atlīdzība jūrniekiem ir palielinājusies uz 19 milj. LVL, jeb 26%, (*Sk.Tabulu Nr.2*) bet kopējais transfermaksājumu apjoms uz 163 milj.LVL, jeb 57% (*Latvijas Banka, 2014*).

Attēls Nr. 2.2 **Transfērmaksājumi uz Latviju no 2008.-2013.g.** (Avots: Latvijas Bankas dati. Autora apkopojums)

Pēdējo 5 gadu pieredze arī uzrāda bažīgu tendenci- neskatoties uz to, ka Latvijas ekonomika sāk attīstīties straujāk, transfermaksājumu apjoms palielinājās vēl ātrāk un ar katru gadu transfermaksājumu daļa no IKP palielinājās. To var skaidrot divējādi - emigrējošo cilvēku skaits palielināšanos un arī pārskaitījumu palielināšanos, vai arī pārskaitījumu apjomu palielināšanos no tiem pašiem emigrantiem, vai arī visticamāk abi faktori kopā.

2.3.Latvijas reemigrācijas plāns

Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna mērķis ir noteikt konkrētus atbalsta pasākumus tiem ārzemēs dzīvojošajiem Latvijas piederīgajiem un viņu ģimenes locekļiem, kuri apsver iespēju vai ir jau izlēmuši atgriezties un strādāt Latvijā vai vēlas dibināt savu uzņēmumu vai attīstīt biznesa saiknes ar Latviju (Reemigrācijas plāns, 3.lpp).

Lai šo mērķi sasniegtu reemigrācijas plānā ir noteikti 9 rīcības virzieni, kas ietver gan jaunu struktūrvienību atvēršanu, gan komunikācijas uzlabošanu ar emigrantiem un diasporu, gan atbalsta pasākumus valodas apguvē, gan emigrantu reintegrāciju Latvijā.

Pozitīvi vērtējams, ka reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna izstrādes pamatprincipi balstās uz sadarbību ar visām sabiedrības grupām. Plāns ir izstrādāts sadarbojoties gan privātam, gan valsts sektoram, gan arī darbam tika pieaicināti sabiedrības pārstāvji - pētnieki, arodorganizāciju un biedrību pārstāvji. Šāda pieeja deva iespēju izvērtēt situāciju no dažādiem problēmu punktiem un arī sniedza detalizētāku un plašāku risinājumu - Latvijas emigrējošo iedzīvotāju atgriešanos veicināšanai.

Tomēr svarīgi atzīmēt, ka reemigrācijas plāna mērķauditorija ir tikai aktīvie latvieši, kas dzīvo ārzemēs un meklē iespējas atgriešanās uz Latviju. Savukārt, tas sašaurina auditorija un arī savā veidā ierobežo plāna efektivitāti. Arī ne mazāk svarīgi minēt, ka šajā gadījumā netiek uzrunāti tie cilvēki, kas nav pietiekoši aktīvi, vai arī vēl nav uzsākuši meklēt informāciju par atgriešanos uz Latviju.

Reemigrācijas plāna izstrādātāji emigrantus uzrunās caur dažādiem informācijas kanāliem, tostarp arī izmantojot Nodarbinātības valsts aģentūras internetā vietnē izvietoto sludinājumu datu bāzi. Izpētot NVA datu bāzes pieejamību un arī informācijas saturu tika secināts, ka pirmkārt interneta vietnes adrese ir pārāk sarežģīta un grūti atkārtojama. Tas apgrūtina to izmantošanu un iegaumēšanu, it īpaši emigrantiem, kas jau ilgu laiku nav runājuši latviešu valodā.

Protams, NVA darba sludinājumu datubāzē ir arī ļoti ērtas iestrādes - piemēram - iekļauta vakanču filtrēšanas un meklēšanas mehānisma iespējas ļauj ērti un ātri atlasīt darba piedāvājumus pēc reģiona, darba samaksas līmeņa, profesijas vai citiem parametriem. Savukārt, ņemot vērā, ka emigranti var ieinteresēties vakanču piedāvājumos- tad vakanču sludinājumos būtu jāievieto vairāk informācijas par saziņas iespējām- telefons un e-pasts sniedz ierobežotas iespējas emigrantam sazināties ar darba devēju un uzzināt vairāk par noteikto profesiju.

Augsti kvalificēta darbaspēka piesaistei izstrādātie priekšlikumi nav pietiekoši labi izskaidroti un nav norādīts, kā komersanti var pieteikties atbalstam ieviešot jaunu tehnoloģiju un inovatīvu produktu. Arī nav strikta atbildības sadalījuma starp Ekonomikas ministriju un

LIIA par uzdevumu administrēšanu, kontroli un ieviešanas procedūru. Tātad augsti kvalificētam darbiniekam nav skaidrības – kur griezties pēc informācijas par iesaistīšanos šajā projektā.

Arī nav īsti skaidrs kādi ir tie nosacījumi un kura institūcija ir atbildīga par stipendiju konkursu, kurš domāts tiem Latvijas valstspiederīgiem, kas absolvēja ārvalstu augstākās izglītības iestādi un vēlas atgriezties uz Latviju, lai strādātu valsts pārvaldes iestādēs.

Reemigrācijas plānā ir arī iekļauts latviešu valodas apguves instruments. Labklājības ministrija ir atbildīga par šī instrumenta pieejamību Latvijas pastāvīgiem iedzīvotājiem un SIF ir atbildīgs par latviešu valodas apguves nodrošināšanu reemigrantiem un viņu ģimenes locekļiem. Tātad reemigrējošie latvieši un pastāvīgie iedzīvotāji tiek sadalīti un valodas apguve notiek atsevišķi. Šāda pieeja no vienas puses atvieglo administrēšanas procesu, bet no citas puses tas aprobežo reemigrantu iespējas pēc iespējas ātrāk socializēties un iekļauties Latvijas sabiedrībā.

Cits reemigrācijas plānā iekļautais pasākums ir Latgales uzņēmējdarbības centra darbības nodrošināšana Latgales plānošanas reģionā. 2013-2016.g. laikā šī centra darbības nodrošināšanai tiks atvēlēti 250.000 LVL ekvivalents Eiro valūtā. Savukārt reemigrācijas plānā detalizētāks par sadarbību ar emigrantiem nekas netiek minēts, tātad uzņēmējdarbības centrs var veicināt reemigrāciju ļoti netiešā veidā, vai arī vispār to neietekmēt. Vienīgais projekts, ko Latgales uzņēmējdarbības centrs veic ir *'Reģionālās politikas aktivitāšu īstenošana Latvijā un reģionālās attīstības pasākumu izstrāde'*, kura mērķis ir stiprināt Latvijas pašvaldību un reģionu kapacitāti un sniegt atbalstu uzņēmējdarbības veicināšanas jautājumos (Reģionālas politikas..., 2014).

Biznesa saikņu veidošana ar diasporu ir svarīgs reemigrācijas plāna pasākums un tas var dot iespēju emigrantiem klātienē satīties ar Latvijas darba devējiem, bet šāda savstarpēja dialoga organizēšana arī dod iespējas emigrantiem izveidot sakarus ar Latvijas uzņēmējiem un uzsākt sadarbību ar viņiem nemaz neatgriežoties uz Latviju. Latvijas uzņēmēji saikni ar diasporu izmantos savu interešu apmierināšanai, nevis reemigrācijas plāna mērķu sasniegšanai.

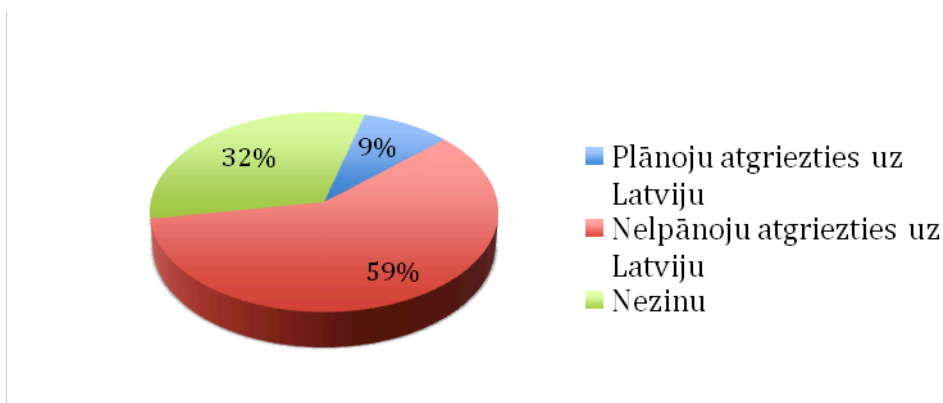
Reemigrācijas plānā ir iekļauti atbalsta pasākumi arī skolēniem, kas atgrieztos no ārzemēm ar saviem vecākiem. Tas nodrošinātu skolēnu integrēšanos Latvijas izglītības sistēmā.

Arī tiek likts uzsvars uz stingrāku svešvalodas zināšanu izvērtēšanu noteiktām profesijām. Ņemot vērā esošo situāciju – tiks stingrāk analizēts vai svešvalodas prasme ir objektīvi un pamatoti nepieciešama darba pienākumu veikšanai. Reemigrācijas plāna

izstrādātāji piemin, ka krievu valodas zināšanas ir problēma lielai daļai Latvijas valsts piederīgo un tas ir būtisks šķērslis, lai atgriezties uz Latviju.

2.4. Daļēji strukturētas intervijas ar emigrantiem no Latvijas

Autors novadīja 22 daļēji strukturētas intervijas ar Latvijas iedzīvotājiem, kuri dažādu apsvērumu dēļ emigrēja no Latvijas uz citas pasaules valstīm (Sk. pielikumu Nr.1). Daļēji strukturētas intervijas deva iespēju intervētājam vadīt intervijas gaitu un dziļāk pētīt nepieciešamus jautājuma aspektus. Intervijās piedalījās Latvijas emigranti no Īrijas, Kipra, Norvēģijas, Krievijas, Lielbritānijas, Šveices, Austrijas, Vācijas, Grieķijas, Beļģijas, Taizemes, Zviedrijas un Spānijas. Lielāka daļa intervējamā – vairāk nekā 90% – emigrācijas galamērķi izvēlējušies ekonomisko apsvērumu dēļ.

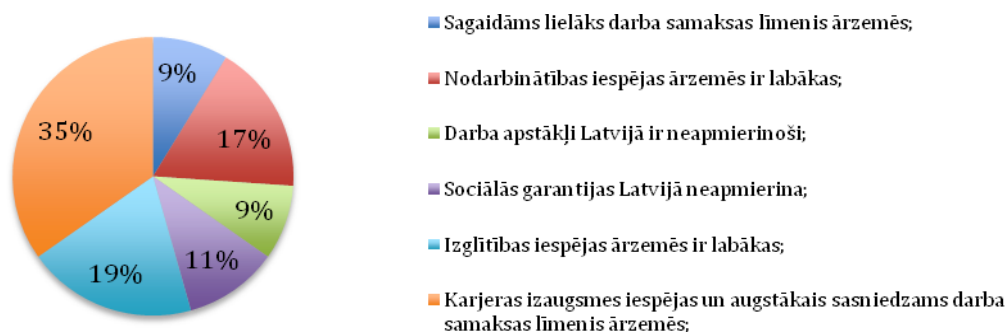
Attēls Nr. 2.3 **Latvijas emigrantu plāni uz nākotni** (Avots: Daļēji strukturēto interviju dati. Autora izstrāde)

Emigrantu plāni uz nākotni arī visticamāk nav saistīti ar Latviju - 59% intervējamā atbildēja, ka atgriezties uz Latviju neplāno un tikai 9% šādu iespēju apsver. Savukārt, trešdaļa intervējamā – 32% vēl joprojām nav izlēmuši par savu turpmāko rīcību.

Lai izzinātu kādi būtu iemesli, lai Latvijas emigranti reemigrētu atpakaļ uz Latviju – tad tika secināts, ka tie intervējamie, kas nav īsti izlēmuši par savu nākotni, viņi ir gatavi atgriezties uz Latviju, ja viņiem tiks piedāvāts darbs vai arī pacelsies algas. Arī šo cilvēku darba algas līmenis, kurš motivētu viņus atgriezties bija vidēji 700 eiro. Svarīgi pieminēt, ka pieprasītais algu līmenis 700 eiro ir krietni mazāks nekā pārējo emigrantu, kuri uz Latviju neplāno atgriezties. Viņi pieprasa algas, kas vismaz ir 2 reizes lielākas – no 1500 līdz 3000 eiro.

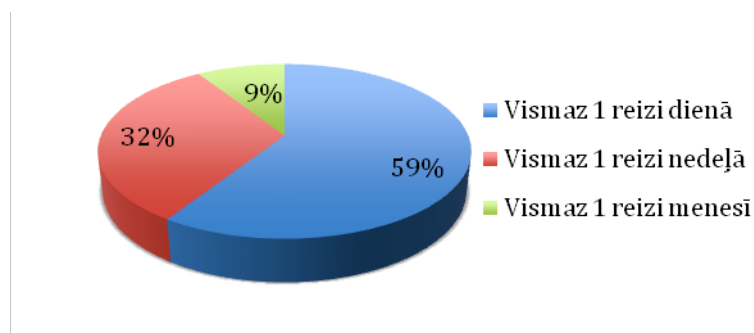
Starp galvenajiem iemesliem – kāpēc cilvēki emigrē no Latvijas ir karjeras izaugsmes iespējas, darba samaksas līmenis un nodarbinātības iespējas ārzemēs. Šos trīs iemeslus nosauc vairāk nekā 70% no intervējamām personām.

Ir arī augsta korelācija starp tiem, kas neplāno atgriezties uz Latviju un iemesliem kāpēc viņi aizbrauca prom no Latvijas. Tātad neapmierinoši darba apstākļi un neadekvātas sociālas garantijas ir stiprākie iemesli, kas ietekmē cilvēkus neatgriezties uz Latviju.

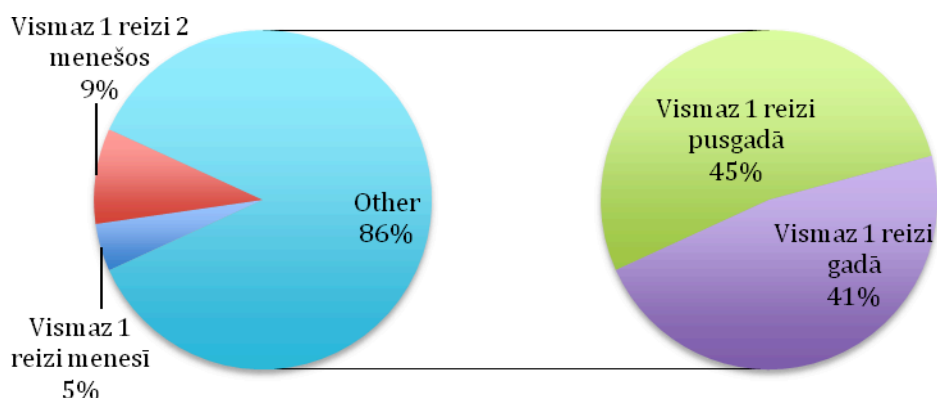
Attēls Nr. 2.4 Iemesli emigrācijai no Latvijas (Avots: Daļēji strukturēto interviju dati. Autora izstrāde)

Savukārt, tie 9% intervējamo, kas plāno atgriezties viņi 87% gadījumos minēja, ka izglītības iespējas ārzemēs ir labākas. Var secināt, ka tie cilvēki, kas plāno atgriezties uz Latviju, ārzemēs ir guvuši pieredzi vai izglītību, lai pēc tam to pielietotu Latvijā.

Attēls Nr. 2.5 Sazināšanās biežums ar radniekiem, kas dzīvo Latvijā (Avots: Daļēji strukturēto interviju dati. Autora izstrāde)

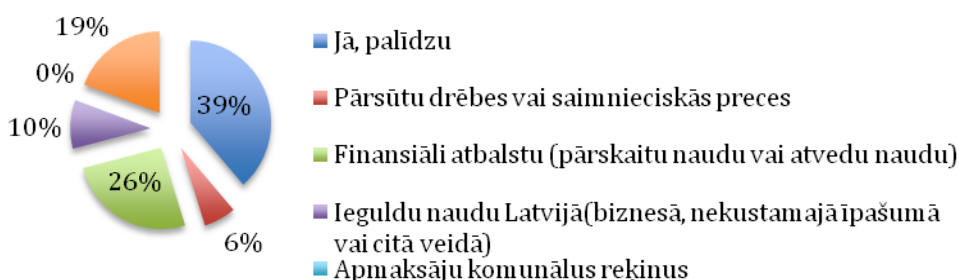
Visi intervējamie atbildēja, ka vēl joprojām sazinās ar savām paziņām, draugiem un radiem, kas dzīvo Latvijā. No tiem - 59% to dara katru dienu, 32% vismaz katru nedēļu un tikai 9% reizi mēnesī. Jāatzīmē, ka 90% no tiem, kas sazinās ar draugiem un radniekiem katru dienu, uzskata, ka Latvijā ir neapmierinoši darba apstākļi, un ka ārzemēs ir augstākas karjeras iespējas un arī darba samaksas līmenis ir lielāks.

Attēls Nr. 2.6 **Emigrantu ceļošanas biežums uz Latviju** (Avots: Daļēji strukturēto interviju dati. Autora izstrāde)

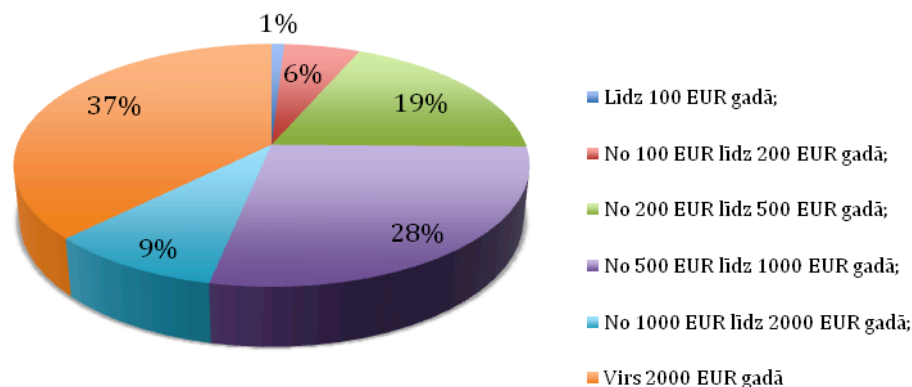
Lielāka daļa intervējamo 86% apciemo savus radus un draugus 1 vai 2 reizes gadā. Savukārt, tie cilvēki, kas var atļauties un dzīvo salīdzinoši netālu - Norvēģijā un Zviedrijā – uz Latviju iebrauc 1 reizi 2 mēnešos, vai arī pat biežāk. Šādu atbildi sniedza tikai 14% aptaujātie, jeb 3 cilvēki.

Tikai 19% no emigrantiem nepalīdz Latvijā palikušiem draugiem vai radniekiem. Pārējie 81% intervējamo sniedz kaut kādu palīdzību saviem radniekiem Latvijā, tostarp arī finansiāli draugus un radus atbalsta 26%, Latvijas biznesā iegulda 10% un 19% sūta dāvanas, drēbes un saimnieciskās preces uz Latviju.

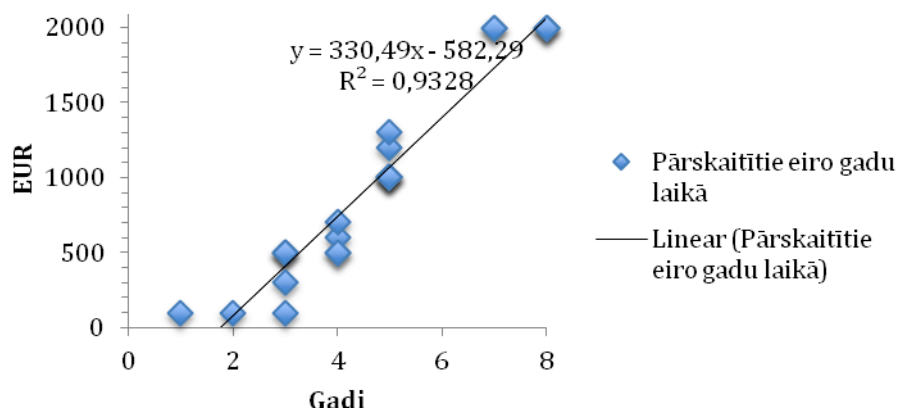
Attēls Nr. 2.7 **Emigrantu palīdzības veidi Latvijā palikušiem radiem un draugiem** (Avots: Daļēji strukturēto interviju dati. Autora izstrāde)

Tātad saikne starp emigrantiem un Latvijas iedzīvotājiem ir ļoti stipra un lielāka daļa aizbraucēju atbalsta vietējo ekonomiku veicot finansiālus ieguldījumus gan ar naudas pārskaitījumiem, gan ieguldot naudu nekustamos īpašumos un attīstot biznesu.

Attēls Nr. 2.8 Naudas pārskaitījumu vai pārvedumu apjoms uz Latviju (Avots: Daļēji strukturēto interviju dati. Autora izstrāde)

Lielāka daļa – 60% emigrantu gada laikā uz Latviju pārskaita līdz 500 eiro. 15% pārskaita no 500 eiro līdz 1000 eiro un pārējie 25% gada laikā var atļauties pārskaitīt virs 1000 eiro un 10% emigrantu neveic pārskaitījumus uz savu dzimteni. Sakarība starp emigrācijas gadiem un naudas pārskaitījumiem nav novērota – korelācijas koeficients ir 0,12. Bet izslēdzot nulles punktus – tos emigrantus, kas neveic naudas pārskaitījumus radniekiem tad ir novērota samērā cieša korelācija $r^2=0,93$ (Sk. Attēlu Nr.12).

Attēls Nr. 2.9 Pārskaitītie eiro pavadīto gadu laikā ārzemēs (Avots: Daļēji strukturēto interviju dati. Autora izstrāde)

Latvijas gadījumā sanāk, ka jo agrāk cilvēks ir emigrējis, jo lielākas naudas summas tiek pārskaitītas uz Latviju. To var skaidrot ar to, ka ja emigrants pielāgojas dzīvei ārzemēs, tad viņam rodas pietiekoši daudz brīvo naudas līdzekļu, ko var atsūtīt uz Latviju. Un ja

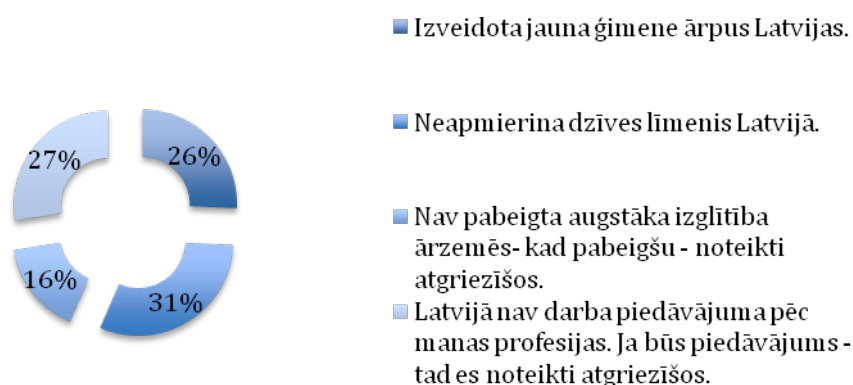
cilvēks tikko ir emigrējis no Latvijas – tad viņam vispār ir jāpielāgojas dzīvei- jāatrod darbs un dzīvesvieta, lai uzsāktu pelnīt un finansiāli savus radniekus un draugus.

Intervējamie kopumā uzskata, ka emigrācijai ir negatīva ietekme uz valsts ekonomiku. Tomēr gandrīz 20% intervējamo uzskata, ka imigrācijai ir pozitīvs efekts uz ekonomikas attīstību. Cilvēki atzīst, ka emigrējot no valsts aizbrauc nodokļu maksātāji un valsts zaudē savu ekonomisko potenciālu. Tomēr, tikai 9% intervējamo pieminēja to, ka no emigrantiem saņemtie naudas pārskaitījumi pozitīvi ietekmē valsts ekonomiku.

Runājot par imigrāciju – intervējamie atzīst, ka Latvijai tuvākajā nākotnē vajadzēs risināt darbaspēka trūkuma problēmu piesaistot darbaspēku no tādām valstīm, kā Ukraina, Krievija, Kazahstāna un citām. 17% uzskata to par pozitīvu tendenci, jo kultūras daudzveidība veicinās Latvijas tēla atpazīstamību. Tomēr vairākums intervējamo imigrantu pieplūdumu uz Latviju uzskata par negatīvu tendenci, jo viņuprāt tas veicinās konfliktu rašanos uz etniska pamata.

Interesanti atzīmēt, ka tikai 1/5 jeb 20% intervējamo uzskata, ka valstij ir kaut kas jā dara lai atgrieztu tos cilvēkus, kas ir emigrējuši no Latvijas. Vēl mazāk- tikai 10% uzskata, ka Latvijas valdībai būtu jāuzrunā intervējamo, lai viņš/a reemigrētu uz Latviju.

Tikai 3 no 22 intervējamiem cilvēki uzskata, ka Latvijas ekonomika pēdējo 5 gadu laikā ir attīstījusies. Tikpat daudz cilvēku uzskata, ka dzīves līmenis Latvijā ir uzlabojies. Savukārt apskatot ekonomiskos rādītājus, tomēr jāsecina, ka Latvijas ekonomika pēdējo 5 gadu laikā ir ne tikai izrāvusies ārā no krīzes, bet Latvijas ekonomika (IKP) ir visstraujāk attīstījusies pēdējo 2 gadu laikā starp visām ES dalībvalstīm.

Attēls Nr. 2.10 Iemesli neatgriešanai uz Latviju (Avots: Daļēji strukturēto interviju dati. Autora izstrāde)

Kaut arī 31% intervējamo emigrantu novērtē Latvijas dzīves līmeni kā neapmierinošu, tomēr 50% no viņiem ir gatavi atgriezties uz Latviju, ja parādīsies darba piedāvājums pēc viņu izvēlētas profesijas. Sanāk, ka šie cilvēki ir gatavi atgriezties gadījumā, ja viņiem tiks piedāvāts darbs.

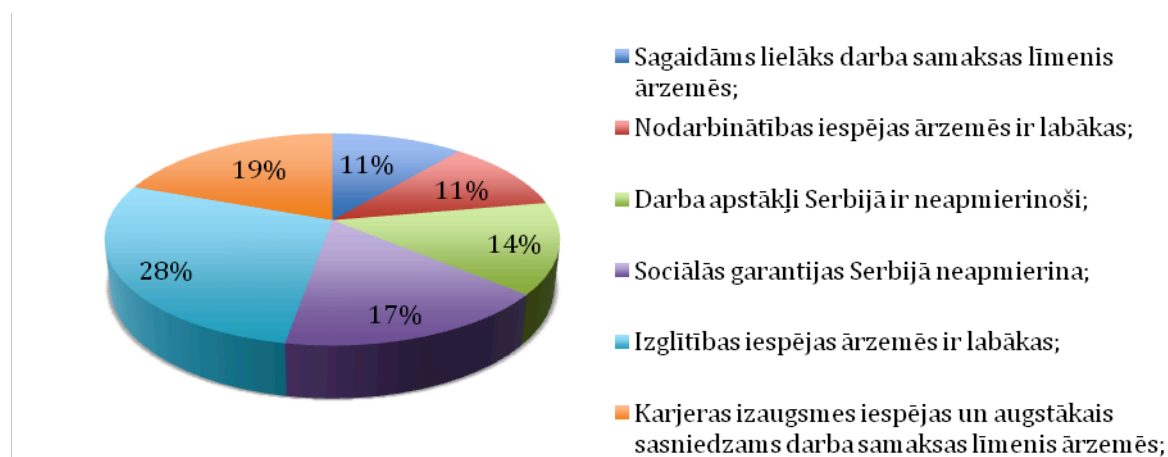
Daudzi intervējamie cilvēki neatgriezīsies uz Latviju, jo viņi jau ir izveidojuši jaunu ģimeni ārzemēs un par lielāko šķērslī uz Latviju jau jaunas ģimenes sastāvā piemin latviešu valodas nezināšana un arī kultūras šoks.

Intervējamie arī pieminēja tādus faktorus, kā viņu jaunas dzīvesvietas ģeogrāfiskais pozicionējums – netālu no Latvijas un ar ērtu gaisu satiksmi ar dzimteni. Daži intervējamie atzīst, ka atmosfēra valstī un diskriminācija pēc nacionāla principa bija tie svarīgākie faktori, kas ietekmēja viņu nostāju par neatgriešanos.

2.5. Daļēji strukturēto interviju ar emigrantiem no Serbijas – analīze

Autors novadīja 22 daļēji strukturētas intervijas ar Serbijas iedzīvotājiem, kuri politisko, ekonomisko sociālo vai citu iemeslu dēļ emigrēja no Serbijas uz citām pasaules valstīm (Sk. pielikumu Nr.2). Intervijās piedalījās Serbijas emigranti no FYROM, Šveices, Austrijas, Vācijas, Zviedrijas, ASV, Kanādas, Polijas, Latvijas, Slovēnijas un Lielbritānijas. Interesanti, ka Serbijas emigranti galvenokārt ir emigrējuši politisku iemeslu dēļ. 54% intervējamo atzina, ka viņi aizbrauca no valsts, jo nebija apmierināti ar politisko situāciju un sociālo nevienlīdzību Serbijā.

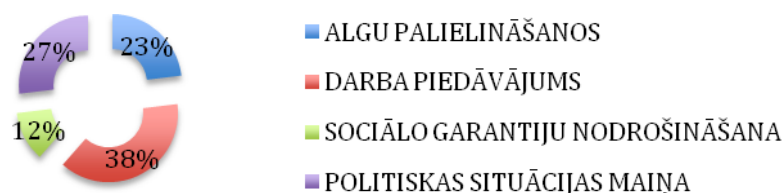
Tikai 13% intervējamo un tas ir apmēram 3 no 22 cilvēkiem uz Serbiju atgriezties negrasās. Pārējie intervējamie – 63% vēlas atgriezties uz dzimteni un 24% nezina ko darīt tālāk.

Attēls Nr. 2.11 Iemesli, kāpēc Serbijas iedzīvotāji izvēlas emigrāciju (Avots: Daļēji strukturēto interviju dati. Autors izstrāde)

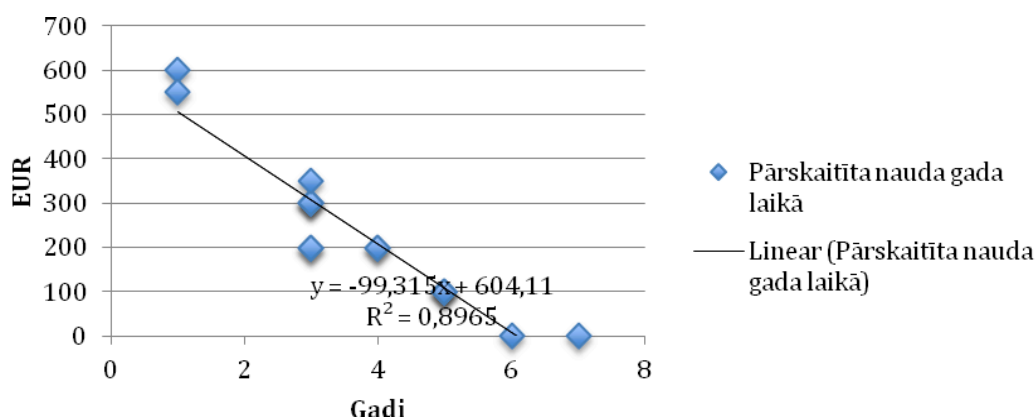
Visi Serbijas emigranti uztur pastāvīgu un ļoti intensīvu saziņu ar saviem radiem un draugiem, kuri ir palikuši dzīvot Serbijā –82% intervējamo vismaz reizi dienā sazinās ar saviem radniekiem, bet parēji 18% dara to vismaz 1 reizi nedēļā.

Lielāko daļu Serbijas emigrantu neapmierina darba apstākļi un sociālas garantijas, kas Serbijā viņuprāt netiek piekopti. Viņi uzskata, ka ārzemēs ir ļoti labas iespējas, lai iegūtu izglītību un darba pieredzi, lai pēc tam to izmantotu un ieviestu Serbijā.

Attēls Nr. 2.12 Faktori, kas veicina emigrantu atgriešanos uz Serbiju (Avots: Daļēji strukturēto interviju dati. Autora izstrāde)

Interesanti, ka gandrīz puse 41% emigrantu nesniedz nekādu palīdzību saviem radniekiem vai draugiem, kuri palikuši Serbijā. 15% sūta saimnieciskās preces un drēbes saviem radniekiem un 44% veic naudas pārskaitījumus. Kopumā naudas pārskaitījumu apjoms ir salīdzinoši mazs. Tie emigranti, kas veic naudas pārskaitījumus uz Serbiju nevar atļauties lielus sūtījumus un 40% sūtījumu nepārsniedz 200 eiro gada laikā, tikai 9% intervējamo var atļauties veikt pārskaitījumus gada laikā līdz 700 eiro.

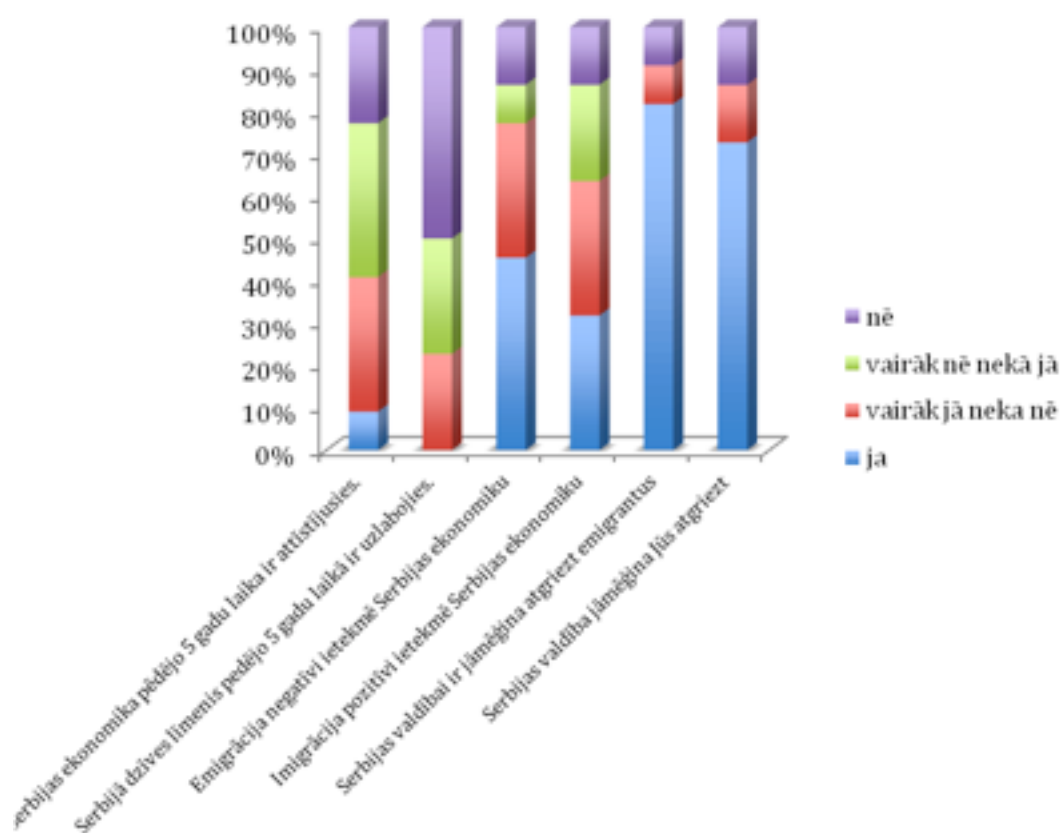

Attēls Nr. 2.13 Pārskaitītie eiro pavadīto gadu laikā ārzemēs (Avots: Daļēji strukturēto interviju dati. Autora izstrāde)

Pētot saikni starp pavadītiem gadiem emigrācijā un transfermaksājumu apjomiem, tika secināts, ka korelācijas nav ($r^2=0,03$) un nav ciešas saiknes starp abiem parametriem. Bet izpētot saikni **tikai** starp tiem emigrantiem, kas veic pārskaitījumus, tad korelācijas koeficients

ir ļoti augsts $r^2 = 0,89$ (*Sk.Attēlu Nr.16*) un šajā gadījumā tas liecina, ka emigrantu laiks pavadītais ārzemēs ir atgriezeniski proporcionāls naudas apjomiem, kuri tiek pārskaitīti uz Serbiju.

Tikai 12% emigrantu uzskata, ka Serbijas ekonomika pēdējo 5 gadu laikā ir attīstījusies. Un 90% intervējamo uzskata, ka dzīves līmenis Serbijā nav paaugstinājies, bet neskatoties uz to gandrīz puse emigrantu - 47% uzskata, ka Serbijas valdībai jāņem vērā atgriezt emigrantus, tostarp arī intervējamo - atpakaļ uz dzimteni.

Attēls Nr. 2.14 Emigrantu apgalvojumi par Serbijas tautsaimniecību (Avots: Daļēji strukturēto interviju dati. Autora izstrāde)

Lielāka daļa 72% emigrantu no Serbijas uzskata, ka emigrācija lielākoties negatīvi ietekmē valsts ekonomiku, it īpaši reģionos, kur bezdarba problēma ir visasākā. 86% intervējamo ir emigrējuši uz ārzemēm tieši no Serbijas reģioniem. Savukārt, imigrāciju apmēram 65% intervējamo uzskata par pozitīvu tendenci, jo viņuprāt Serbijas darba tirgū uz daudzām vakancēm vietējie Serbijas iedzīvotāji nevēlas pieteikties un tāpēc šīs darba vakances varētu aizņemt darbaspēks no citām valstīm.

3. EMIGRĀCIJAS EKONOMISKĀ NOZĪME

Darba autors izmantoja jaunu pieeju datu analīzei - ierastas SVID un PEST analīzes tika apvienotas vienā kopā un balstoties uz 15 ekspertu anketēšanas rezultātiem tika sastādītas divdimensionālās SVID-PEST kartes. To sagatavošanai bija nepieciešams izstrādāt anketu, lai rezultātā tika veidots objektīvs skatījums uz emigrācijas ietekmi uz valsts tautsaimniecību.

Arī autors izstrādāja 4 formulas, ar kuru palīdzību var izpētīt emigrācijas ekonomisko nozīmi un izprast tās atstāto efektu uz tautsaimniecību. Tika izstrādāti 4 modeļi, kuros tika ņemti vērā dažādi ekonomiskie un sociālie faktori, vērtējot emigrācijas ekonomisko ietekmi uz Latvijas un Serbijas tautsaimniecībām.

Šādi SVID&PEST multidimensionāla karte ļāvusi apzināt ekspertu viedokli par migrācijas ietekmi uz tautsaimniecību, izzināt iespējas un draudus, kas paveras kopā ar emigrācijas plūsmām. Savukārt, modelēšana devusi iespēju apzināt emigrācijas sliekšņus pie kuriem tā dod lielāko pozitīvo atdevi nekā negatīvo efektu.

Trešajā nodaļā autors nomodelēja migrācijas ietekmes uz tautsaimniecību 4 attīstības scenārijus Latvijā un Serbijā.

3.1. Migrācijas multidimensionāla SVID-PEST izpēte

Anketēšanā tika iesaistīti trīs profesiju pārstāvji: pirmkārt augstskolu akadēmiskais personāls, kas pēta vai strādā ar migrāciju saistītajās jomās jau vairāk par 3 gadiem. Šo cilvēku skatupunkts deva iespēju apzināt migrācijas specifiku katrā no reģioniem.

Otrkārt, anketēšanā piedalījās uzņēmumu vadītāji, kuri varēja no pieredzes viedokļa atklāt migrācijas attīstības tendences un tās efektu uz ekonomiku. Viņi arī sniedza detalizētu analīzi par sociāliem, ekonomiskiem, politiskiem un tehnoloģiskiem draudiem biznesam mūsdienās gan pieredzējušiem uzņēmējiem, gan tiem kas tikai plāno iesaistīties uzņēmējdarbībā.

Treškārt, profesionālu viedokļi ir snieguši arī ekonomisti, jo viņu skatupunkts atklāja migrācijas efektu uz ekonomiku no nodokļu viedokļa.

Anketēšanas rezultātā bija gūta svarīga informācija. Būtiski atzīmēt faktu, ka anketēšanas rezultātu atšķirība lielā mērā bija atkarīga no dalībnieku profesionālas piederības.

Katra no ekspertu grupām pievērta noteiktiem jautājumiem un faktoriem lielāku uzmanību nekā citiem.

Tabula Nr. 3.1 SVID&PEST multidimensionāla analīze (Avots: Ekspertu interviju dati. Autora izstrāde)

PEST	SVID			
	Stipras puses	Vājas puses	Iespējas	Draudi
Politiskie	<p>Politisko kursu mainīšana - iedzīvotāju iespēju palielināšanos; Jauno politisko apvienību parādīšanos; Reģionālo attīstības programmu realizācija</p>	<p>Elektorāta samazināšanos; Nav politiskās apņēmības un gribas</p>	<p>Atbalsta mehānismu radīšana, reģionālas att. veicināšanai; Izveidot tādas atbalsta programmas, kas apvienotu iedzīvotājus.</p>	<p>Varas nokļūšana radikāli un ultranacionālistisko politisko apvienību rokās; Politisko plānošanas dokumentu pavirša izstrāde.</p>
Ekonomiskie	<p>Transfermaksājumi; Valsts netērē iekasētos nodokļus uz sociālo palīdzību emigrējošiem cilvēkiem; Uzņēmējdarbības attīstība reģionos.</p>	<p>Darbspēka trūkums; Iekasēto nodokļu nepietiekamība valsts aparāta funkcionēšanai</p>	<p>Izglītības sistēmas reformu izpilde, lai pielāgotos jaunajam tirgum; Veicināt reemigrāciju uz nozarēm ar lielāku pievienoto vērtību; Darbspēka imports;</p>	<p>Strukturālais bezdarbs; Valsts bankrots; Uzņēmumu un investoru aizplūšana no valsts.</p>
Sociālie	<p>Valsts iedzīvotāju saliedētības palielināšanos;</p>	<p>Emigrē gudrākie un speciālisti ar lielāku darba pieredzi un stāžu; Darbspēka imports</p>	<p>Atgūt emigrantus atpakaļ uz valsti ar labāku kvalifikāciju un zināšanām; Darbspēka imports</p>	<p>Aizbrauc tie, kas rada vislielāko pievienoto vērtību; Emigranti nekad neatgriežas; Imigrantu radītie sociālie riski</p>
Tehnoloģiskie	<p>Darbspēka aizstāšana ar jaunām tehnoloģijām- mašīnizācija, datorizācija un robotizācija.</p>	<p>Darbspēka trūkums; Ražošanas izmaksu palielināšanos;</p>	<p>Emigranti atgriežas un ievieš jaunas tehnoloģijas; Reģionos parādās uzņēmumi ar lielo pievienoto vērtību</p>	<p>Bankrotēšana un nespēja laikus pārslēgties uz tehnoloģiski jaunu ražošanas procesu izmaksu, administrācijas vai citu iemeslu dēļ.</p>

Akadēmiķu viedoklis galvenokārt bijis ļoti pragmatisks un balstīts uz esošām tendencēm. Tika atzīmēts, ka pagaidām nepastāv priekšnosacījumu, lai reemigrācija varētu notikt masveidīgi. Gan Latvijas, gan Serbijas intervējamie atzīmēja, ka abu valstu

ekonomiskām vēl ir nepieciešami daudzi gadi, lai spētu piedāvāt emigrantiem konkurētspējīgo piedāvājumu, lai tie varētu atgriezties uz dzimteni. Pēc intervējamo uzskatiem nākamo gadu laikā uz dzimteni atgriezīsies ne vairāk par 2-5% emigrantu. Gandrīz puse no intervējamiem augstskolu akadēmiskā personāla, jeb 40% arī piedāvājuši vairāk strādāt ar reģionālo politiku, jo tieši caur reģionālo attīstību var ne tikai attīstīt perifēriju, bet arī palielināt tautsaimniecības izaugsmes tempus.

Ekonomistu viedoklis bija krāsi atšķirīgs no citu profesiju pārstāvjiem. 80% no intervējamiem atzina, ka emigrācija ir neizbēgama jebkurai valstij, kas iziet caur katastrofālo ekonomikas lejupslīdi (Latvija, 2008. gads; Serbija, 1999. gads). Tomēr, lielākoties visas valstis no emigrantiem gūst arī peļņu transfermaksājumu veidā. Intervējamie arī atzina, ka pagaidām valstis izmanto tikai mazu daļu no iespējām, kas parādās kopā ar emigrāciju- reģionu restrukturizācija, reģionālas politikas attīstība, reģionu modernizācija tādu lēmumu pieņemšana lai veicinātu uzņēmējdarbību.

Uzņēmumu vadītāji sniedza ļoti pragmatisku skatījumu uz emigrācijas tendencēm. No vienas puses tika atzīts nepārspīlēts pozitīvais ekonomiskais efekts uz tautsaimniecību, bet no otras puses tika pievērsta uzmanība potenciāliem draudiem – imigrācijas plūsmai, kas varētu aizvietot emigrējušos. 60% intervējamo arī piekrituši, ka kaut arī reemigrācijas plāna mērķis ir atgriezt Latvijas valstspiederīgos, tomēr uzņēmēji to varēs izmantot kā platformu darbaspēka piesaistei no ārzemēm. Arī 60% intervējamo prognozē, ka reemigrācijas plāna efektivitāte būs 5% robežās, jo pagaidām nepastāv konkurētspējīgas sociālas un ekonomiskās vides, kur emigranti varētu atgriezties.

Visi intervējamie - 93% ir atzinuši, ka transfermaksājumi īstermiņā sniedz ļoti būtisku un pozitīvu ietekmi uz ekonomiku. Puse ekspertu, jeb 47% atzīst, ka ilgtermiņā jebkura ekonomika no emigrācijas zaudēs, jo saražotas pievienotas vērtības kapacitāti nevar būt atgūta tikai ar transfermaksājumiem. Savukārt, 53% intervējamo uzskata, ka ilgtermiņā emigrāciju var izmantot valsts pārvaldes efektivitātes paaugstināšanai un reģionu attīstībai. Visi intervējamie atzinuši, ka pastāv iespējas, lai reemigrācijas rezultātā notiktu tehnoloģiju un zināšanu pārnese no ārzemēm uz dzimteni, bet šādu scenāriju ir stratēģiski jāplāno politikas veidošanas līmenī- atzīst visi intervējamie.

33% intervējamo uzskata, ka darbaspēka imports ir viens no lētākiem un ātrākiem risinājumiem darbaspēka trūcumam. Savukārt, lēta darbaspēka imports no tiešām valstīm palielina sociālos riskus, kuru risināšanai ilgtermiņa perspektīvā ir nepieciešami būtiskas valsts līdzekļu ieguldījumi.

Liela daļa intervējamo 67% uzskata, ka emigrācija var kalpot par sabiedrības saliedētības instrumentu – gan apvienojot cilvēkus efektīvākam darbam un krīzes

pārvarēšanai, gan arī cīņai ar valdību un esošo sistēmu. Tika atzīts, ka saliedētības pamats ir atkarīgs no politiskās spējas izmantot sabiedrības vadīšanas instrumentus.

Daļa intervējamo 27% uzskata, ka emigrācija ir iespēja ekonomiskām reformām un augsto tehnoloģisko risinājumu ieviešanai. Protams, tiek arī atzīts, ka tas ir saistīts ar ievērojamiem ieguldījumiem, bet ilgtermiņa tas paaugstinātu tautsaimniecības konkurētspēju un arī radītu gan sociāli, gan ekonomiski sagatavotu vidi veiksmīgai reemigrācijai.

Par lielākiem draudiem ekonomiskajā migrācijā tautsaimniecībai intervējamie atzīst ka lielāka atbildība ir politisko apvienību rokās, jo viņi pieņem lēmumus par tautsaimniecības stratēģisko vadīšanu un to laicīgu mainīšanu. Tātad ilgtermiņa perspektīvā lielākie draudi ir tieši politiskajā līmenī, bet īstermiņā visi intervējamie piekrīt, ka strukturālais bezdarbs un arī augsti kvalificēto darbinieku trūkums ir lielākie draudi visām tautsaimniecībām.

Runājot par iespējam – visbiežāk respondenti piemin reģionālo attīstību, jeb perifērijas restrukturizāciju ekonomiskajā un sociālajos kontekstos. Arī tiek minēts, ka imigrācijas barjeru samazināšana ir viena no iespējam, kā īslaicīgi atrisināt strukturālo bezdarbu. Reemigrācija un augsto tehnoloģiju pārnese arī tiek atzīta par iespēju, bet gan Latvijas un Serbijas gadījumos eksperti pagaidām tam neredz priekšnosacījumu.

3.2. Faktori, kas finansiāli ietekmē migrāciju

Emigrācijas pozitīvo un negatīvo efektu summārais efekts uz valsts tautsaimniecību ir atkarīgs no daudziem faktoriem. Protams, visu faktoru iekļaušana formulā nav iespējama. Vispirms ir nepieciešams apzināt visas ekonomiskās mijiedarbības, kas notiek starp iedzīvotāju un valsti.

Pirmkārt, tas ir nodokļu attiecības, kas pastāv iedzīvotāju un valsts starpā. Protams, ņemot vērā korupciju un pelēkas ekonomikas ietekmi, pastāv liela iespējamība, ka Latvijas iedzīvotāji godprātīgi nemaksā visus nodokļus. Bet šī darba mērķis ***ir izpētīt to migrācijas ekonomisko mijiedarbību ar tautsaimniecību, kas ir pieejama no esošiem informācijas avotiem.***

Nodokļi ir ekonomisko efektu mērīšanas instruments, kas ļauj apzināt emigrējošo iedzīvotāju atstāto ekonomisko efektu uz valsts ekonomiku.

Lai identificētu pēc iespējas precīzāk visus negatīvus un pozitīvus faktorus, kuriem ir ietekme uz ekonomiku autors izpētīja:

- statistiski pieejamo informāciju par migrācijas apjomiem,
- nodokļu sistēmu un tos nodokļus, kas ir attiecināmi uz emigrantiem,

- Latvijas bankas apkopoto informāciju par naudas līdzekļiem, kas tiek sūtīti uz valsti no Latvijas valstspiederīgiem.

Kā jau iepriekš tika minēts darbaspēka aizplūšana uz ārzemju tirgiem praktiski Latvijas ekonomikai nozīmē nodokļu ieņēmumu zaudējumus, pievienotas vērtības nesauņemšanu un arī plānoto ilgtermiņa ieguldījumu zaudējumus. Iespējamie ieguvumi ir transfermaksājumi, neizmaksāti pabalsti, saņemtais IIN, VSAOI un neizmaksātas budžeta stipendijas un arī budžeta vietu sadalījums.

Tabula Nr. 3.2 **Latvijas iedzīvotāju sastāvs** (Avots: Centrālās statistikas pārvaldes (www.csb.lv) un Valsts ieņēmuma dienesta (www.vid.gov.lv) dati. Autora izstrāde)

'000	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Vidējais
Iedzīvotāju skaits	2191,8	2162,8	2120,5	2074	2044	2023	2102,7
Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits	1143,4	1101,4	1056,5	1028,2	1030,7	1014,1	1062,4
	52,2%	50,9%	49,8%	49,6%	50,4%	50,1%	51%
Emigrantu skaits	169-217						193
Studentu skaits	127,8	125,4	112,6	103,9	97,0	94,5	110,2
	5,8%	5,8%	5,3%	5,0%	4,7%	4,7%	5,2%
Darba nemēji	967,9	832,8	749,9	764,3	778,4	798,2	815,3
	44,2%	38,5%	35,4%	36,9%	38,1%	39,5%	38,7%
Darba devēji	51,5	49,5	56,2	54,7	60,1	64,7	56,1
	2,3%	2,3%	2,7%	2,6%	2,9%	3,2%	2,7%
Stipendijas ieguvēji	32,9	38,2	44,6	37,5	32,9	26,9	35,5
	1,5%	1,8%	2,1%	1,8%	1,6%	1,3%	1,7%
VSAO izmaksātie bezdarbnieku, maternitātes, slimības, apbedīšanas pabalsti	251,6	246,9	221,2	183	165,6	162,5	205,1
	11,5%	11,4%	10,4%	8,8%	8,1%	8,0%	9,7%

Tātad no vienas puses ekonomiskajā nozīmē no emigrantiem valsts saņem transfermaksājumus un arī valsts netērē naudu uz sociālo un veselības aprūpi. No otras puses valsts zaudē nodokļus un iespējamo ieguldījumu valsts attīstībā.

Migrācijas ekonomiska efekta apzināšanai un formulas izstrādei ir nepieciešams ņemt vērā gan emigrantu profilu, gan arī sabiedrības sastāvu. Tas ļauj precīzāk un ar lielāku ticamības pakāpi izvērtēt emigrācijas ekonomisko efektu uz tautsaimniecību.

Latvijā pēdējo 5 gadu laikā ekonomiski aktīvo iedzīvotāju daļa stabili sastādīja apmēram pusi no visiem Latvijas iedzīvotājiem. Savukārt, ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits samazinājies par vairāk nekā 100 tūkstošiem cilvēku. Galvenokārt emigrācijas un sabiedrības novecošanas dēļ.

2013.gadā Latvijā bija 1,01milj. ekonomiski aktīvu iedzīvotāju vecumā no 15 līdz 64 gadiem. No tiem 798 tūkstoši ir darba ņēmēji un tikai 64,7 tūkstoši darba devēji. Kopā ar ekonomisko atveseļošanos pēdējo 5 gadu laikā ir novērojama tendence, ka gan darba devēju, gan darba ņēmēju skaits palielinājās.

Ir arī novērojama pozitīva tendence, ka pēdējo 5 gadu laikā samazinājās to iedzīvotāju daļa, kas saņem VSAA pabalstus. Savukārt, šis samazinājums notiek arī uz emigrant rēķina, jo pabalstu saņēmēju skaits samazinājies par 90 tūkstošiem cilvēku, bet darba devēju, darba ņēmēju un studentu summārais skaits pēdējo 5 gadu laikā ir sarūcis. Tas arī liecina par migrācijas negatīvo saldo.

Migrācijas ekonomisko efektu formulas izstrādei tika izstrādāti trīs ietekmes modeļi. Pirmkārt, tas ir modelis ar vismazāko ietekmi uz tautsaimniecību. Šajā modelī tiek pieņemts, ka lielāka daļa emigrantu būtu dzīvojuši uz iztikas minimuma robežas. Otrajā modelī tiek pieņemts, ka emigranti būtu pelnījuši minimālo algu un no tās būtu maksāti visi nodokļi, tostarp IIN, VSAOI un arī PVN par nopirktām precēm un pakalpojumiem. Trešajā modelī tiks iestrādāts scenārijs, ka emigranti būtu pelnījuši vidējo algu un no tas tiktu arī maksāti visi nodokļi.

Katrā no scenārijiem emigrantu profils un sadalījums pa sociālām grupām tiks veidots balstoties uz vidējo Latvijas ekonomiski aktīvo iedzīvotāju proporciju un sastāvu.

Ekonomiski aktīvus iedzīvotājus var sadalīt trijās grupās – darba meklētāji, algotie darbinieki, uzņēmēji un studenti. Šāds sadalījums ļauj precīzāk izpētīt dažādu ekonomiski aktīvo grupu efektu uz ekonomiku un arī detalizētāks iestrādāt tos formulā.

Tātad provizoriski var izveidot četrus modeļus ko emigranti varētu sniegt valsts tautsaimniecībai, ja viņi neaizbrauktu no valsts.

Modelis Nr.1:

$$(EM) \times [(IZT_MIN) - (IZT_MIN) / (PVN+100\%)]$$

Modelis Nr.2:

$$(EM) \times (MIN_ALG) \times (IIN) +$$

$$(EM) \times (MIN_ALG) \times (VSAOI_DD) +$$

$$(EM) \times (MIN_ALG) \times (VSAOI_D\check{N}) +$$

$$(EM) \times [(MIN_ALG) - (MIN_ALG) \times (VSAOI_D\check{N}) - (MIN_ALG) \times (IIN)] -$$

$$[(MIN_ALG) - (MIN_ALG) \times (VSAOI_D\check{N}) - (MIN_ALG) \times (IIN)] / (PVN+100\%)$$

Modelis Nr.3:

$$(EM) \times (VID_ALG) \times (IIN) +$$

$$(EM) \times (VID_ALG) \times (VSAOI_DD) +$$

$$(EM) \times (VID_ALG) \times (VSAOI_D\check{N}) +$$

$$(EM) \times [(VID_ALG) - (VID_ALG) \times (VSAOI_D\check{N}) - (VID_ALG) \times (IIN)] - [(VID_ALG) -$$

$$(VID_ALG) \times (VSAOI_D\check{N}) - (VID_ALG) \times (IIN)] / (PVN+100\%)$$

Ceturtais modelis, kurš ietvertu sabiedrības sastāvu un profilu:

Modelis Nr.4:

$$(DM \times 0,15) \times [(IZT_MIN) - (IZT_MIN) / (PVN+100\%)] +$$

$$(S \times 0,05) \times [(IZT_MIN) - (IZT_MIN) / (PVN+100\%)] +$$

$$(D\check{N} \times 0,39) \times \mathbf{MODELIS\ Nr.2} +$$

$$(DD \times 0,03) \times \mathbf{2 \times MODELIS\ Nr.3} +$$

$$[(EM) - ((DM \times 0,15) + (D\check{N} \times 0,39) + (DD \times 0,03) + (S \times 0,05))] \times$$

$$[(IZT_MIN) - (IZT_MIN) / (PVN+100\%)];$$

,kur

IZT_MIN-iztikas minimums; MIN_ALG- minimāla alga; VID_ALG- vidēja alga;

VSAOI_DD- valsts sociālas apdrošināšanas obligāta darba devēja iemaksa; VSAOI_D\check{N}-

valsts sociālas apdrošināšanas obligāta darba nemēja iemaksa;

EM- vidējais emigrantu skaits; DM- darba meklētāji; D\check{N}- darba nemēji; DD- darba devēji un

S- studenti.

Savukārt, emigrantu atstātais pozitīvais efekts uz valsts tautsaimniecību ir to pakalpojumu kopsumma, kas netiek nodrošināta aizbraucošiem emigrantiem un tas ir arī transfermaksājumu apjoms un nodokļi, kas no tiem tiek samaksāti.

$$\text{Pozitīvais efekts} = \text{TRM} + (\text{TRM} - \text{TRM} / (\text{PVN} + 100\%))$$

$$\text{Pozitīvais efekts no 1 emigranta} = [\text{TRM} + (\text{TRM} - \text{TRM} / (\text{PVN} + 100\%))] / \text{EM}$$

,kur

TRM - transfermaksājumu apjoms(EUR), PVN-pievienotas vērtības nodoklis, EM- emigrantu skaits.

3.3. Emigrācijas finansiāla ietekme uz Latvijas tautsaimniecību

Pirmajā modelī ietverta pēc iespējas mazāka ietekme, ko emigranti varēja atstāt uz tautsaimniecību. Šajā modelī tiek pieņemts, ka emigranti dzīvojot Latvijā būtu tērējuši naudas summu, kas nepārsniegtu valsts noteikto iztikas minimumu. Arī tiek pieņemts, ka šiem cilvēkiem naudas līdzekļi būtu uzkrājušies vai arī viņi naudu aizņēmušies no radniekiem un no šīs summas viņi nemaksātu nekādus nodokļus, tikai PVN. Tad katrs šāds iespējamais emigrants būtu maksājis ik mēnesi ap 42 eiro valsts budžetā PVN veidā.

Gadā katrs emigrants valstij ieguldītu ap 500 eiro. Ja pieņemts, ka pēdējo 10 gadu laikā no Latvijas ir emigrējuši 193 tūkstoši cilvēku, tad Latvijā pēdējo gadu laikā nav saņēmusi vidēji **97.mlj.eiro** ik gadu.

Tabula Nr. 3.3 Minimāli iespējama emigrācijas ietekme uz Latvijas tautsaimniecību (Avots: Centrālās statistikas pārvaldes (www.csb.lv) un Valsts ieņēmumu dienesta (www.vid.gov.lv) dati.

Autora izstrāde)

"EUR	Iztikas minimums	PVN	Zaudējums no 1 emigranta mēnesī	Zaudējumi no 1 emigranta gada laikā
2008	228,1	18%	34,8	417,5
2009	239,1	21%	41,5	498,0
2010	236,8	21%	41,1	493,2
2011	246,6	22%	44,5	533,6
2012	250,0	22%	45,1	541,0
2013	252,8	21%	43,9	526,5

Otrajā modelī tiek apskatīta emigrācijas vidēji stipra ietekme uz tautsaimniecību. Šeit tiek pieņemts, ka Latvijas emigranti strādā algoto darbu par minimālo samaksu. Šajā modelī tiek apskatīta tāda situācija, kad emigranti strādā un maksā nodokļus gan no algas, gan no

pirkumiem. Šajā modelī tiek ņemti vērā gan IIN, gan darba devēju un darba ņēmēju VSAOI, gan PVN nodokļu likmes.

Tabula Nr. 3.4 Vidēja emigrācijas ietekme uz Latvijas tautsaimniecību (Avots: Centrālās statistikas pārvaldes (www.csb.lv) un Valsts ieņēmuma dienesta (www.vid.gov.lv) dati. Autora izstrāde)

"EUR	Minimāla alga	PVN	IIN	VSAOI		Zaudējums no 1 emigranta mēnesī
2008	227,66	18%	23%	24,09%	9,00%	151,31
2009	256,11	21%	23%	24,09%	9,00%	170,22
2010	256,11	21%	26%	24,09%	9,00%	176,73
2011	284,57	22%	25%	24,09%	11,00%	198,78
2012	284,57	22%	25%	24,09%	11,00%	198,78
2013	284,57	21%	24%	24,09%	11,00%	196,37

Otrajā modelī ir redzams, ka ik mēnesi valsts budžetā no katra strādājoša cilvēka par minimālo darba algu nonāktu vidēji 182 eiro. Pēc šī modeļa izriet, ka katru gadu no 193 tūkst. emigrantu valsts budžetā nonāc **422.milj.eiro**.

Trešajā modelī tiek nomodelēta situācija, kad emigranti būtu pelnījuši vidējo algu un arī maksājuši visus ar to saistītos nodokļus- arī PVN no Neto darba algas. Šajā gadījumā zaudējumi valsts ekonomikai ir vislielākie un ik mēnesi valsts zaudē vidēji 460eiro no katra emigranta.

Tabula Nr. 3.5 Augsta emigrācijas ietekme uz Latvijas tautsaimniecību (Avots: Centrālās statistikas pārvaldes (www.csb.lv) un Valsts ieņēmuma dienesta (www.vid.gov.lv) dati. Autora izstrāde)

"EUR	Vidēja alga	PVN	IIN	VSAOI	Zaudējums no 1 emigranta mēnesī
2008	682	18%	23,00%	33,09%	505,29
2009	655	21%	23,00%	33,09%	504,94
2010	633	21%	26,00%	33,09%	506,97
2011	660	22%	25,00%	35,09%	541,79
2012	685	22%	25,00%	35,09%	562,32
2013	716	21%	24,00%	35,09%	573,44

Savukārt, skatoties gada griezumā, tad sanāk, ka ik gadu valsts zaudē 5520 eiro no katra emigranta, kas varētu strādāt Latvijā algoto darbu par vidējo algu. Kopsummā gada laikā no 193.tūkst. emigrantu valsts ik gadu turpina nesaņemt **1,065.miljardu eiro**.

Katrs no šiem trīs modeļiem tikai aptuveni veic emigrācijas ekonomisko analīzi. Bet tas ļauj apzināt emigrācijas ekonomiska efekta robežas- no 97.mlj. līdz 1,065mijrd. eiro gada laikā.

Lai precīzāk izpētītu emigrācijas ekonomisko nozīmi ir nepieciešams vienā formulā emigrantus sadalīt pēc nodarbošanos un pēc darba algas lieluma.

Šajā pētījumā autors ir izmantojis CSP pieejamo informāciju par esošām darba tirgus grupām. Tātad tika izdalītas 4 grupas: *darba devējs, darba ņēmējs, students, bezdarbnieku grupas*. Tika izrēķināta katras grupas procentuāla daļa no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem par pēdējiem 5 gadiem. Tad katrai grupai tika piesaistīts koeficients, atkarībā no šīs grupas vidēja lieluma pēdējo 5 gadu laikā.

*Tabula Nr. 3.6 Ar sabiedrības sastāvu koriģēta emigrācijas ietekme uz Latvijas tautsaimniecību
(Avots: Centrālās statistikas pārvaldes (www.csb.lv) un Valsts ieņēmuma dienesta (www.vid.gov.lv)
dati. Autora izstrāde)*

"EUR	Bezdarbnieku daļa	Darba Nemēju daļa	Darba Devēja daļa	Studentu daļa	Pārējo emigrantu daļa	Zaudējums no 1 emigranta mēnesī	Zaudējumi no 1 emigranta gada laikā	Zaudējumi no 193.000 emigrantu ik gadu
2008	5,22	59,01	27,20	1,74	12,18	105,34	1264,1	243.977.813
2009	6,22	66,39	26,12	2,07	14,52	115,33	1383,9	267.099.990
2010	6,16	68,92	26,21	2,05	14,38	117,74	1412,8	272.677.227
2011	6,67	77,52	27,66	2,22	15,56	129,64	1555,7	300.254.784
2012	6,76	77,52	28,71	2,25	15,78	131,03	1572,3	303.462.452
2013	6,58	76,58	29,64	2,19	15,36	130,36	1564,3	301.911.871
					Vidējais:	121,57	1458,9	281.564.023

Praktiski sanāk, ka Latvijas darba tirgus sastāvā pēdējo 5 gadu laikā ir bijis 3% darba devēju, 39% darba ņēmēju, 19% bezdarbnieku un citu VSAA pabalstu saņēmēju un 5% studentu.

Modelī Nr.4. tika izmantoti šie koeficienti un arī katra darba tirgus grupa tika segmentēta arī pēc darba algas un ienākuma. Šeit tika izmantotas 3 ienākuma kategorijas – iztikas minimums, minimāla alga un vidēja alga. Ik mēnesi tautsaimniecība nesaņem vidēji 120 eiro no katra emigranta. Gandrīz pusi no šiem nodokļiem maksā tieši darba ņēmēji. Rēķinot pēc 4.modeļa sanāk, ka ik gadu tautsaimniecība nesaņem vismaz **282.milj.eiro**.

Ir svarīgi arī izrēķināt tautsaimniecības ieguvumu naudas izteiksmē no emigrantiem. Šajā pētījumā autors piedāvā izmantot vienu formulu – ņemot vērā tikai oficiālas Latvijas maksājumu bilances datus par ārvalstīs nodarbināto Latvijas rezidentu ietaupītā un uz Latviju pārvestās darba algas daļu. Kā arī ir jāņem vērā, ka no šīm summām tiek maksāts arī pievienotas vērtības nodoklis.

Apkopojot informāciju par naudas pārvedumiem uz valsti tika secināts, ka vidēji ik gadu no ārzemēm uz Latviju tiek sūtīts vismaz 343 milj. eiro un vidēji no tiem valsts budžetā PVN veidā nonāk 59,5 milj. eiro. Tātad ik gadu Latvijas tautsaimniecība no emigrantiem iegūst **403.milj. eiro**, rēķinot uz vienu emigrantu sanāk, ka katrs emigrants ik gadu ir maksājis **2086 eiro** pēdējo 5 gadu laikā.

Tabula Nr. 3.7 Transfermaksājumu summāra ietekme uz Latvijas tautsaimniecību (Avots: Centrālās statistikas pārvaldes (www.csb.lv) un Valsts ieņēmuma dienesta (www.vid.gov.lv) un Latvijas bankas (www.bank.lv) dati. Autora izstrāde)

"EUR	PVN (%)	Transfer- maksājumi (milj.eiro)	PVN (milj.eiro)	Pozitīvais minimālais ekonomiskais efekts uz tautsaimniecību no 1 emigranta gada laikā (eiro)	Pozitīvais minimālais ekonomiskais efekts uz tautsaimniecību (milj.eiro)
2008	18%	287	49,81	1745,13	336,81
2009	21%	296	51,37	1799,85	347,37
2010	21%	325	56,40	1976,19	381,40
2011	22%	351	60,92	2134,29	411,92
2012	22%	399	69,25	2426,16	468,25
2013	21%	400	69,42	2432,24	469,42
	Vidējais:	343	59,5	2085,6	402,5

Summārais vidējais negatīvais efekts gada laikā no 1 emigranta Latvijas tautsaimniecībai izmaksājas no 502 līdz 5518 EUR, bet vidējais ieguvums ap 2086 eiro no 1 emigranta gada laikā.

Vislielāko pozitīvo ietekmi uz Latvijas tautsaimniecību atstātu pirmais nomodelētais scenārijs, kad tika pieņemts, ka emigranti maksā vienīgi PVN no iztikas minimuma. Šādā gadījumā pēdējo 5 gadu laikā Latvijas tautsaimniecība no 193 tūkstošiem emigrantu ik gadu saņēma vidēji 306.milj.eiro.

Tabula Nr. 3.8 **Ekonomiskais efekts uz Latvijas tautsaimniecību** (Avots: Autora izstrāde)

"EUR	Negatīvais efekts uz tautsaimniecību 1 gada laikā no 1 emigranta				Pozitīvais minimālais ekonomiskais efekts uz tautsaimniecību no 1 emigranta gada laikā no transfermaksājumiem
	Modelis Nr.1	Modelis Nr.2	Modelis Nr.3	Modelis Nr.4	
2008	-418	-1816	-5439	-1264	1745
2009	-498	-2043	-5224	-1384	1800
2010	-493	-2121	-5242	-1413	1976
2011	-534	-2385	-5532	-1556	2134
2012	-541	-2385	-5742	-1572	2426
2013	-526	-2356	-5929	-1564	2432
Vidēji	-502	-2184	-5518	-1459	2086

Pēc otra modeļa ik gadu Latvijas tautsaimniecība vidēji zaudē 2184 eiro no katra emigranta un saņem mazliet mazāku summu transfermaksājumu un nodokļu veidā. Summāri ik gadu tautsaimniecība zaudē 19.miljonus eiro.

Pēc trešā modeļa rēķinot, ka visi emigranti būtu saņēmuši vidējo algu Latvijā, no kuras arī būtu nomaksāti visi nodokļi, tad šādā gadījumā negatīvais efekts, ko Latvijas tautsaimniecība izjūt emigrācijas dēļ rada vislielāko apjomu – vidēji ik gadu katrs šāds emigrants valsts ekonomikai nozīmē 5,5tūkstošus eiro un gada laikā, pat ņemot vērā iegūtos transfermaksājumus no 193 tūkstošiem emigrantu, valsts ekonomika zaudē vairāk nekā 660.miljonus eiro.

Salīdzinot tautsaimniecības ieguvumu no emigrantu maksājumiem ar ceturto modeli sanāk, ka valsts budžets no esošiem emigrantiem ik gadu pelna vidēji 121.milj.gadā. Un arī ir redzams, ka pēdējo 5 gadu laikā pozitīvais efekts no emigrantiem ir palielinājies par 42%, bet zaudējumi tautsaimniecībai tajā pašā laika posmā, rēķinot pēc 4 modeļa, ir palielinājušies tikai par 28%.

3.4.Emigrācijas finansiāla ietekme uz Serbijas tautsaimniecību

Pirmo reizi plaša mēroga starptautiskās migrācijas pētīšana Dienvidaustrumu Balkānu valstīs aizsākās 1971.gadā. Toreiz metodoloģija neļāva precīzi novērtēt starptautisku migrāciju un apzināt tos cilvēkus, kas strādā un dzīvo ārpus Dienvidslāvijas (Stevanovič,1995). Pēc pirmās tautas skaitīšanas rezultātiem tika secināts, ka 2,8% Serbijas

iedzīvotāju, jeb 203981 cilvēki dzīvo ārzemēs.1981.gadā cilvēku skaits, kas dzīvo ārzemēs palielinājies līdz 3,5% , jeb 269012 emigrantu (Migration profile...,2010).

Pēdējā tautas skaitīšanā 2002.gadā tika noteikts, ka 414839 cilvēku emigrējuši no Serbijas, tātad pēdējo 30 gadu laikā no Serbijas ir emigrējuši 5,3% Serbijas iedzīvotāju.

Modelējot emigrācijas ekonomisko efektu uz Serbijas tautsaimniecību tika ņemti vērā pēdējie pieejamie dati par starptautisko migrāciju, nodokļu sistēmu un nodokļu veidiem, sabiedrības sastāvu un tikai transfermaksājumi.

Šajā darbā tika analizēta tikai oficiāli pieejama informācija gan par transfermaksājumiem, gan par migrāciju, bet ņemot vērā, ka oficiālos datos neparādās visi transfermaksājumi un arī nav apkopota visa finansiāla palīdzība, ko emigranti sniedz radiem un draugiem, tad no transfermaksājumu viedokļa šajā darbā tiek pētīta minimāli iespējama pozitīva ekonomiska ietekme uz Serbijas tautsaimniecību.

Protams, šajā darbā parādās dati tikai par oficiālo migrāciju, un tas nozīmē ka šeit arī tiek pētīta minimāli iespējama negatīva ietekme uz tautsaimniecību.

Apkopojot informāciju par sabiedrības finansēm un esošas darba samaksas, tika secināts ka algu līmenis ir ļoti zems. Kā piemēru var minēt, ka minimāla alga Serbijā 2013.gadā bija zemāka nekā Ķīnā. Nodokļu politika Serbijā ir progresīva un Iedzīvotāju Ienākuma nodoklis lielā mērā ir atkarīgs no algas lieluma un tas svārstās no 12 līdz 40%.

Pieņemot, ka visi emigranti būtu palikuši Serbijā un tērējuši tikai iztikas minimumu sanāk, kā šajā gadījumā Serbijas tautsaimniecība ik mēnesi no katra migranta pēdējo 6 gadu laikā nesaņem vidēji 23,6 eiro mēnesī, jeb 283,6 eiro gadā un no 415.tūkstošiem migrantu šī summa akumulējas 117,6.mljn. eiro ik gadu.

Tabula Nr. 3.9 Minimāli iespējama emigrācijas ietekme uz Serbijas tautsaimniecību (Avots: Serbijas Republikas statistikas pārvaldes dati. Autora izstrāde.)

"EUR	Iztikas minimums	PVN	Zaudējums no 1 emigranta mēnesī	Zaudējumi no 1 emigranta gada laikā	Zaudējumi no 415.tūkst emigrantu ik gadu	Pozitīvais minimālais ekonomiskais efekts uz tautsaimniecību no transfermaksājumiem ik gadu (milj.eiro)
2008	110,0	20%	-16,8	-201,4	-84	+2302
2009	150,0	20%	-25,0	-300,0	-124	+3343
2010	150,0	20%	-25,0	-300,0	-124	+2846
2011	150,0	20%	-25,0	-300,0	-124	+2781
2012	150,0	20%	-25,0	-300,0	-124	+2349
2013	150,0	20%	-25,0	-300,0	-124	+2100
		Vidēji:	-23,6	-283,6	-117,6	+2620

Savukārt, no emigrantiem ik gadu Serbijas tautsaimniecība transfermaksājumu veidā un arī nomaksātajā PVN tika iegūts vismaz 20 reizes lielāka finansiāla atdeve.

Otrajā modelī tika nomodelēta vidēji stipra ietekme uz Serbijas tautsaimniecību, pieņemot, ka visi emigranti paliekot Serbijā būtu strādājuši algoto darbu, saņemtu par to minimālo algu un maksātu no tās visus nodokļus. Šajā gadījumā katru gadu tautsaimniecība zaudē vidēji 538,5milj EUR. Bet arī šajā modelī Serbijas tautsaimniecība iegūst lielāko atdevi no transfermaksājumiem un samaksāta PVN, nevis no iespējamās iedzīvotāju neemigrēšanas.

Trešajā modelī negatīva ietekme uz valsts tautsaimniecību ir vislielākā no visiem scenārijiem, kas tiek nomodelēti šajā darbā, bet vēl joprojām negatīvais efekts no emigrācijas ir 1,5 reizes mazāks nekā pozitīvais ieguldījums ekonomikā no transfermaksājumiem un samaksāta PVN. (Sk.tabulu Nr.13)

Tabula Nr. 3.10 **Ekonomiskais efekts uz Serbijas tautsaimniecību** (Avots: Autora izstrāde)

"EUR	Negatīvais efekts uz tautsaimniecību 1 gada laikā no 415000 emigrantu (milj.eiro)				Pozitīvais minimālais ekonomiskais efekts uz tautsaimniecību no 415000 emigrantu (milj.eiro)
	Modelis Nr.1	Modelis Nr.2	Modelis Nr.3	Modelis Nr.4	
2008	-84	-412	-1263	-223	+2302
2009	-125	-527	-1270	-284	+3343
2010	-125	-544	-1484	-297	+2846
2011	-125	-560	-1751	-312	+2781
2012	-125	-576	-1780	-318	+2349
2013	-125	-613	-1818	-330	+2100

Ceturtais modelis uzrāda tikai mazliet lielāku negatīvo ietekmi uz valsts tautsaimniecību, nekā pirmais modelis. Tas ir skaidrojams ar to, ka Serbijā ir diezgan liels bezdarba līmenis un arī samērā mazs ekonomiski aktīvo iedzīvotāju apjoms. Kopumā ceturtais modelis uzrāda, ka Serbijas tautsaimniecība katru gadu emigrācijas dēļ zaudē vidēji 294.milj. eiro.

Iznāk, ka dotajā brīdī Serbijas ekonomika gūst lielāko ekonomisko efektu situācijā, kad Serbijas iedzīvotāji emigrē. Nodokļu maksājumi pat no vidējas algas ir mazāki, nevis vidējais iemaksātais transfermaksājumu apjoms rēķinot uz 1 emigrantu.

Lai emigrācijas negatīvais efekts būtu lielāks par transfermaksājumu apjomu un samaksāto PVN, tad nemainot trešā modeļa nosacījumus – t.i. transfermaksājumu apjoms

nesamazināsies un arī emigrantu skaits paliks uz tā paša līmeņa - tad vidējai algai jābūt vismaz 750EUR.

Arī pēdējo 4 gadu laikā transfermaksājumu apjoms no ārzemēm uz Serbiju ir samazinājies un salīdzinājumā ar 2009.gadu kritis par 30%. Ja šāda tendence saglabāsies, tad nākamgad transfermaksājumu apjoms varētu sasniegt 1600milj. eiro un pie nosacījumiem, ka emigrantu skaits un vidēja alga paliks nemainīgi – tad emigrācijas negatīva ietekme varētu sasniegt transfermaksājumu apjomu.

REZULTĀTI

1. Svarīgākie rezultāti teorētisko aspektu izpētes jomā:

1. Iekšēja migrācija pēc apjomiem ir vismaz 3 reizes lielāka, nekā starptautiskā-pārrobežu migrācija, tomēr mūsdienās lielāka uzmanība tiek pievērsta starptautiskās migrācijas pētīšanai;
2. Starptautiskās migrācijas plūsmas nav konstantas un ir atkarīgas no dažādiem sociāliem, politiskiem, ekonomiskiem un personīgiem faktoriem;
3. Iekšējas migrācijas pētīšanu ierobežo katras iesaistītas valsts statistikas biroju darba politika, datu pieejamība, tehnoloģiju nepilnības un arī cilvēciskais faktors;
4. 2013.gadā 75% transfermaksājumu, jeb 404.mljrd. dolāru tika sūtīti uz attīstības valstīm;
5. Transferu maksājumiem ir svarīga sociāla funkcija, jo katra 1% īpatsvars valsts IKP noved pie 0,4% reģionālas attīstības un nabadzības samazinājuma valstī;
6. 10 gadu laikā demogrāfiskais spiediens, globalizācijas ietekme un klimata pārmaiņas palielinās gan iekšējas, gan pārrobežu migrācijas plūsmas;
7. Latvijas emigrācija pēdējo 10 gadu laikā bijusi 169-217.tūkst. cilvēku robežās;
8. Kopējais Serbijas emigrantu skaits pēdējo 10 gadu laikā sasniedza 414.tūkst cilvēku;
9. Serbijas reģionālizācija vēl joprojām paliek viens no problēmjautājumiem, kurš dažādu politisko un sociālo iemeslu dēļ netiek risināts.

2. Svarīgākie rezultāti metodoloģiskās bāzes izpētes jomā:

1. Pēdējo 5 gadu laikā elektroenerģijas tirgus samazināšanos liecina par 58.tūkst. cilvēku emigrāciju;
2. Vidējais elektroenerģijas patēriņa samazinājums daļēji liecina par dažu 38.tūkst. mājsaimniecību īstermiņa emigrāciju;
3. Transfermaksājumu apjoms uz Latviju pēdējo 5 gadu laikā ir pieaudzis par 35% un sasniedzis 430.milj.eiro;
4. NVA mājas lapa - informācijas kanāls reemigrācijas veicināšanai nav adaptēts emigrantiem un ir grūti iegaumējams;
5. Reemigrācijas plānā ietvertos punktos par stipendiju konkursu un par atbalstu komersantiem nav strikti noteiktas atbildīgas institūcijas un arī nav pietiekoši daudz informācijas par pieteikšanas kārtību un nosacījumiem;

6. Daļēji strukturētas intervijas liecina, ka 90% Latvijas emigrantu ir emigrējuši ekonomisko apsvērumu dēļ un 59% emigrantu atzīst, ka neplāno atgriezties. Savukārt, lielāka daļa Serbijas emigrantu 54% par galveno iemeslu aizbraukšanai atzinuši ‘politisku situāciju un sociālo nevienlīdzību’;
7. Izslēdzot nulles punktus ir novērota cieša korelācijas starp pavadītiem gadiem emigrācijā un pārsūtītiem naudas līdzekļiem. Jo ilgāk Latvijas emigranti pavada ārzemēs, jo lielākie naudas pārvedumi tiek veikti. Savukārt Serbijā ir novērota gluži pretēja tendence - emigrantu pavadītais laiks ārzemēs ir atgriezeniski proporcionāls naudas apjomiem, kuri tiek pārskaitīti.

3. Svarīgākie rezultāti emigrācijas ekonomiskā efekta uz tautsaimniecību izpētes jomā:

1. Šajā sadaļā tika pielietota autora metodoloģiskā inovācija- SVID&PEST karte, kas tika balstīta uz ekspertu intervijām. 3 metožu apvienošana sekmēja rezultātu strukturētāku sakārtojumu - ērtākai iegūstamo datu interpretācijai;
2. Lielāka daļa intervējamo ekspertu atzinuši, ka emigrācija var kalpot par sabiedrības saliedētības instrumentu. Arī eksperti uzskata, ka transfermaksājumi īstermiņa perspektīvā sniedz ļoti būtisku un pozitīvu ietekmi uz ekonomiku, bet ilgtermiņā emigrāciju var izmantot valsts pārvaldes efektivitātes paaugstināšanai un reģionu attīstībai;

Tabula Nr. 4.1. **Transfermaksājumu ietekme uz nabadzības mazināšanu**

(Avots: Autora izstrāde)

Latvija ^{'''}	2008	2009	2010	2011	2012
Transfermaksājumi kopā, milj.EUR	406	419	60	497	565
Procentos no IKP	1,7%	2,2%	2,6%	2,4%	2,7%
Reģionālas attīstības veicināšana un nabadzības līmeņa mazināšana	0,66%	0,89%	1,05%	0,96%	1,09%
Serbija ^{'''}	2008	2009	2010	2011	2012
Transfermaksājumi kopā, milj.EUR	1973	2866	2440	2383	2013
Procentos no IKP	5,7%	9,8%	9,1%	7,6%	7,4%
Reģionālas attīstības veicināšana un nabadzības līmeņa mazināšana	2,3%	3,9%	3,6%	3,0%	2,9%

3. Šajā sadaļā tika izveidota formula emigrācijas ekonomiskā efekta novērtējumam uz tautsaimniecību. Ir jāpiemin, ka šī ir universāla formula un to var pielietot arī citu valsts migrācijas plūsmu ietekmes novērtējumam uz tautsaimniecību;
4. Pieņemot, ka visi emigranti atgrieztos uz Latviju un strādātu ar vidējo algu, tad ik gadu Latvijas tautsaimniecība no tā pelnītu vairāk par 660 milj. eiro (Tabula Nr.14);

Tabula Nr. 4.2. Emigrācijas summārais efekts uz Latvijas tautsaimniecību

(Avots: Autora izstrāde)

"milj. EUR				
	Modelis Nr.1	Modelis Nr.2	Modelis Nr.3	Modelis Nr.4
2008	256	-14	-713	93
2009	251	-47	-661	80
2010	286	-28	-630	109
2011	309	-48	-656	112
2012	364	8	-640	165
2013	368	15	-675	168
Vidēji	306	-19	-662	121

5. Visprecīzākais no izveidotiem scenārijiem, kurā ir ietverta informācija ne tikai par algas līmeni un nodokļiem, bet arī tiek ņemta vērā sociāla darba tirgus struktūra, uzrādīja, ka pēdējo 5 gadu laikā no emigrācijas valsts ieguva vidēji 121.milj. eiro katru gadu (Tabula Nr.14);

Tabula Nr. 4.3. Emigrācijas summārais efekts uz Serbijas tautsaimniecību

(Avots: Autora izstrāde)

"EUR				
	Modelis Nr.1	Modelis Nr.2	Modelis Nr.3	Modelis Nr.4
2008	2218	1890	1039	2079
2009	3218	2815	2072	3059
2010	2721	2302	1362	2549
2011	2657	2221	1031	2469
2012	2224	1772	568	2031
2013	1976	1487	282	1770
Vidēji	+2502	+2081	+1059	+2326

6. Emigrācijas ekonomiskais efekts uz Serbijas tautsaimniecību uzrādīja, ka transfermaksājumu apjoms ir lielāks par nesamaksātiem nodokļiem katrā no izveidotiem 4 scenārijiem (Tabula Nr. 15). Vidēji tautsaimniecība iegūst no 1.mljrd. līdz 2,3.mljrd eiro katru gadu pēdējo 6 gadu laikā.
7. 2013.gadā kopēja pasaules emigrācijas apjoma palielināšana sekmēja arī transfermaksājumu apjoma palielināšanos par 3,3%;
8. 2013.gadā transfermaksājumi Latvijā ir veicinājuši reģionālo attīstību un mazinājuši nabadzības līmeni par 1,04%, bet Serbijā 2012.gadā par 2,9%;

DISKUSIJA

Mūsdienās pārāk liela uzmanība ir pievērsta pārrobežu vai starptautiskās migrācijas pētīšanai, savukārt iekšēja migrācija pēc apjomiem daudzkārt ir lielāka un arī nav mazāk valsts tautsaimniecībai. Protams, uz doto brīdi pārrobežu migrācija izraisa visvairāk jautājumu, kurus ir jāpēta lai izvairītos no daudzām sociāliem, ekonomiskiem un politiskiem riskiem.

Pārrobežu migrācija izraisa ekonomiskus riskus un arī dod ekonomiskās iespējas. No vienas puses daudzas valstis jau daudzas dekādes izmanto lētu darbaspēku no attīstības valstīm un gūst ekonomiskās priekšrocības no šāda darbības modeļa. No otras puses uz attīstītām valstīm ir ļoti liels migrantu pieplūdums, kas rada ekonomiskas problēmas uzņēmējvalstij- sociālas palīdzības maksājumi, integrācijas izmaksas un virkne citu netieši saistīto izmaksu.

Pārrobežu migrācija ir vairāk pētīta, nekā iekšēja migrācija, jo vēsturiski un tradicionālu uzskatu dēļ bija svarīgāk kontrolēt un identificēt starptautisku migrāciju, nevis iekšējo - valsts robežās. Tas ir arī iemesls, kāpēc pat mūsdienās dati par iekšējo migrāciju pārklāj tikai dažus reģionus.

Emigrācijas ekonomiskā ietekme uz tautsaimniecību pētīšana bija arī ierobežota no datu iegūšanas viedokļa. Piemēram, dati par Serbijas emigrāciju bija pieejami tikai Serbijas arhīvos, kas vēl joprojām nav digitalizēti. Savukārt, datus par transfermaksājumiem uz Serbiju ir izdevies saņemt tikai no Pasaules Bankas datu bāzes, jo Serbijas nacionāla banka šādu statistiku neapkopo.

Svarīgs ierobežojums ir arī statistikas datu precizitātes līmenis un pelēkas ekonomikas īpatsvars. Šī pētījuma mērķis bija izanalizēt pieejamo informāciju no oficiāliem statistikas avotiem un vērā netika ņemti transfermaksājumi, kas netiek deklarēti.

Savukārt, šāda pieeja dod iespēju, pirmkārt, izpētīt vismazāk iespējamo pozitīvo efektu no emigrantu transfermaksājumiem. Otrkārt, šo pētījumu var turpināt, izrēķinot arī to transfermaksājumu daļu, kas tiek sūtīts neoficiāli.

Arī šī darba inovācija – izveidotie matemātiskie modeļi ņem vērā tikai svarīgākus faktorus, kas atstāj lielāku efektu uz ekonomiku. Pirmie trīs izstrādātie modeļi parāda ļoti statisku bildi par iespējamo emigrācijas ekonomisko nozīmi un sniedz ļoti aptuvenu un vispārīgu situācijas novērtējumu. Ceturtajā modelī ir ietverts lielāks faktoru skaits un ir arī ieviesti dažādu sabiedrības grupu koeficienti. Tas no vienas puses dod precīzāku situācijas novērtējumu, bet no otras puses koeficienti tiek balstīti uz vidējiem radītājiem par pēdējiem 5

gadiem un tas arī nav ideāls modelis un sniedz aptuveno emigrācijas negatīvo ekonomisko efektu novērtējumu.

Darba tiek daļēji pierādīta pētījuma hipotēze - darbaspēka eksporta radītie zaudējumi Serbijas un daļēji arī Latvijas ekonomikai (atkarīgs no modeļa) ir mazāki par ieguvumiem no transfermaksājumiem. Protams, šeit ir noteikti ierobežojumi, jo emigrācijas ekonomisko efektu novērtējumā netika ņemti vērā visi faktori un arī pētījuma metodoloģija tika balstīta uz vidējiem radītājiem. Arī jāatzīst, ka neoficiālie transfermaksājumi un neoficiāla migrācija varētu būtiski ietekmēt katra modeļa rezultātu un arī hipotēzes pierādīšanu/noraidīšanu.

Arī teorētiskās bāzes pētīšanas laikā tika atklāts ka emigrācija sekmē valsts reģionālo attīstību, mazina nabadzību un reģionālo atpalicību. Transfermaksājumu īpatsvars valsts IKP atspoguļojas 1% pret 0,4% nabadzības mazināšanā. Latvijā pēdējo 5 gadu laikā ik gadu nabadzība tika mazināta vismaz uz 1% tieši emigrācijas un transfermaksājumu rezultātā.

Daļēji strukturētas intervijas tika galvenokārt novadītas ar 'Skype' programmas palīdzību, tāpēc šīm intervijām bija tehnoloģiskie ierobežojumi, kas skāruši rezultātu analīzi. Arī jāatzīst, ka Serbijas emigrantu pētīšanā- respondentu skaits tomēr nebija pietiekami liels, lai novērotu sakaru starp emigrācijā pavadītiem gadiem un transferu apjomiem.

Trīs dažādu metožu apvienošana - SVID&PEST multidimensionālas kartes izveide sekmēja strukturēto emigrācijas pozitīvo un negatīvo faktoru organizāciju, analīzi un novērtējumu. Šī metode pierādīja savu dzīvotspējīgumu un to ir iespējams pielietot arī citos pētījumos, kur šāds trīs metožu apkopojums ir nepieciešams.

SECINĀJUMI

Emigrācijas kritiskais novērtējums un ekonomiska efekta uz tautsaimniecību izpētes rezultātā tika noteiktas vidējas algas margināla vērtība Serbijas un Latvijas reģioniem.

Serbijas gadījumā iznāca, ka visu nomodelētu scenāriju rezultātā transfermaksājumu apjoms bija lielāks par nenomaksātiem nodokļiem no iespējamām algām un patēriņa. Tātad migrācijas ietekme uz ekonomiku bija pozitīva. Vidējas darba algas margināla robeža pie kuras emigrācija kļūst neizdevīga valsts tautsaimniecībai ir 575Eiro/mēnesī. Jāņem vērā ka algas margināla vērtība ir izrēķināta balstoties uz 2013 gada datiem – emigrācijas apjomam, nodokļu sistēmu un politiku jāpaliek nemainīgiem.

Latvijas gadījumā vidējai darba algai jāsamazinās gandrīz 3 reizes, lai emigrācijas transfermaksājumi būtu lielāki par zaudētiem nodokļiem. Vai arī transfermaksājumu apjomam ir jāpalielinās vairāk nekā 3 reizēs, lai varētu pārsniegt to negatīvo efektu, ko atstāj uz Latvijas tautsaimniecību tekoša emigrācija.

Latvijas gadījumā ekonomiskais efekts no emigranta un no cilvēka, kurš neemigrē un strādā algoto darbu par minimālo darba samaksu - ir vienāds. Latvijas emigranti sūta vismaz 2 reizēs mazāk līdzekļu nekā Serbijas emigranti. Ja pēdējo 5 gadu laikā katrs Serbijas emigrants transfermaksājumos ir sūtījis vidēji 4500eiro katru gadu, tad katrs Latvijas emigrants tajā pašā laikā ir sūtījis vidēji 2100 eiro gadā. Šo novērojumu var pamatot dažādi, bet ņemot vērā arī daļēji strukturētu interviju rezultātus, ka lielāka daļa Latvijas emigrantu negrasās atgriezties, tad arī mazi transfermaksājumi var būt izskaidroti ar to, ka liela daļa emigrantu vairs nesaista savu dzīvi ar Latviju.

LITERATŪRAS UN IZMANTOTU AVOTU SARAKSTS

Zinātniskās publikācijas un monogrāfijas

- Arandarenko, M.** 1998. Labor market in transition: The emergence of industrial relations in Serbia, PhD dissertation, Belgrade University, Faculty of Economics, Belgrade.
- Arandarenko, M.** 2011. Trziste rada u Srbiji – trendovi, institucije, politike, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Beogradu.
- Berryman, A.A.** 1981. Population Systems- A General introduction, Plenum Press, New York and London. p.45.-78.
- Borjas, G.J., Freeman,R.B., Katz L.F.** 1997. “How much do immigration and trade affect labor market outcomes”, Brookings Papers on Economic Activity, 1:1. p.67.
- Borjas, G. J.** 1995.“The economic benefits from immigration”, Journal of Economic Perspectives 9(2):3.p.22.
- Blunch, N.H.** 2010. ‘The gender earnings gap revisited: A comparative study for Serbia and five countries in eastern Europe and central Asia’, background paper commissioned for the World Bank, Washington DC. p.11.
- Bursach, M.** 2003. Nivo Kvalifikovanosshi stanovishta u funkciji regionalizacije, Demografske osnove regionalizacie Srbije, Posebna izdanja, kn.54, Geografski institut 'Jovan Cvijich' SANU, Beograd. p.189-199.
- Bilton, C.** 2007. Management And Creativity. NY:Wiley-Blackwell, 190 p.
- Cami, A.** 2013. Darba vadītājs J. Krumiņš. Socio-political context of visa liberalization in Albania, Macedonia. Maģistra darbs.
- Derič, N.** 1998. Демографија у систему наука. Srbija, Beograd. P.126.
- Friedberg, R., Hunt, J.** 1995. The impact of immigration on host county wages, employment and growth. Journal of Economic Perspectives, 9(2). p.23-44.
- Garibaldi, P., Taddei, F.** 2013. Italy : a dual labour market in transition : Country case study on labour market segmentation. International Labour Office, Geneva. p.45-67.
- Hazans, M.** 2013. Emigration from Latvia: Recent trends and economic impact. Coping with Emigration in Baltic and East European Countries. OECD Publishing. p. 65-110.
- Hazans, M.** 2012. Selectivity of migrants from Baltic countries before and after enlargement and responses to the crisis. Intra-EU Migration in Troubled Times: Skills Mismatch, Return Migration and Policy Responses. Farnham, UK: Ashgate. p. 169-207.
- Hazans, M.** 2011. The changing face of Latvian emigration, 2000-2010. Zepa, B (red.), Latvia. Human Development Report 2010/2011: National Identity, Mobility and Capability. Riga: Advanced Social and Political Research Institute of the University of Latvia. 77-101.
- Hazans, M.** 2011. Labour market integration of ethnic minorities in Latvia”, in Martin Kahanec and Klaus F. Zimmermann (eds), Ethnic minorities in European labor markets: Challenges and solutions, Cheltenham, UK – Northampton. p.163-197.
- Hazans, M., Philips, K.** 2010. The Post-Enlargement Migration Experience in the Baltic Labor Markets. EU Labor Markets After Post-Enlargement Migration. Germany: Springer. p.255-304.
- King, R., Skeldon R., Vullnetari, J.** 2008. Internal and International Migration: Bridging the Theoretical Divide. Sussex Centre for Migration Research, University of Sussex, UK

- King, R., Skeldon R.** 2010 Mind the gap! Integrating approaches to internal and international migration. *Journal of Ethnic and migration studies* 36 (10). P.1619-1630
- Mihailović, S.** 2010. Kako građani Srbije vide tranziciju. Istraživanje javnog mnjenja tranzicije. Friedrich Ebert Foundation, Belgrade. p.100-190
- Niessen, J.** 2014. Labour migration in the Baltic Sea countries Dealing with the consequences: integration and citizenship. p.30
- Nurse, K.** 2004. Diaspora, Migration and Development in Americas. Policy paper. Ottawa, Ontaio: CFA.
- Reva, A.** 2010. Gender inequality in the labor market in Serbia, draft report for the World Bank, Washington DC.
- Schumpeter, J. A.** 1976. Capitalism, socialism and democracy. London: George Allen & Unwin Publishers Ltd, p. 131-159.
- Schoeni, R.F.** 1997. The Effect of Immigrants on the Employment and Wages of Native Workers: Evidence from the 1970s and 1980s". The RAND Corporation, March.
- Sjaastad, L.A.** 1962. The Costs and Returns of Human Migration. *Journal of Political Economy*. p.80-93.
- Vojković, G.** 2003. Stanovište kao element regionalizacije Srbije, *Stanovištvo*, br.1-4., IDN-CDI, Beograd. p. 7-42
- Vojkovic, G., Todorović, M.** 2004. Dimensions of spatial and social mobility in Serbia, in 'Social exclusion and mobility'. Institute of sociology Lodz and the Institute of Sociology in Vaxjo.
- Vojković G., Gligorijević V.** 2013. (Re)integration Perspectives in Border Regions of Serbia –Demographic Aspects. *The New European Frontiers Social and Spatial (Re)Integration Issues in Multicultural and Border Regions*. Cambridge Scholars Publishing.
- Wilber, C.** 1985. Capitalism and Democracy: Schumpeter Revisited. Notre Dame: Indiana, p.10-120.

Elektroniskie informācijas avoti un intervijas

- Cepurītis, M.** 2014. Latvijas ārpolitikas attīstība. Sk.internetā 15.05.2014. Pieejams http://politika.lv/article_files/2590/original/Latvija_ES_10_gadi_petijums.pdf?1399394206
Atsauce tekstā (Cepurītis, M. 2014).
- Dumont, J.** 2014. Intervija OECD Foruma laikā. 04.05.2014. Parīze, Francija
Atsauce tekstā (Dumont, J. 2014).
- Eiropas Komisijas.** [S.a.] Eiropas savienības paplašināšanos. Sk.internetā 04.05.2014. Pieejams http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/serbia/index_en.htm
Atsauce tekstā (Serbija enlargement...,2014).
- Government of Serbia.** 2010. Migration profile of the republic of Serbia. Sk.Internetā 01.02.2014. Pieejams <http://www.marrirc.org/upload/Documents/Migration%20profile%20RS%202010.pdf>
Atsauce tekstā (Migration profile...,2010).

Gurria, A. 2014. Intervija ar OECD direktoru OECD Foruma laikā. 05.05.2014. Parīze, Francija
Atsauce tekstā (Gurria, A. 2014).

Krasnopjorov, O. 2011. Cik cilvēku pameta Latviju un cik vēl pametīs. Sk.Internetā 10.05.2014. Pieejams <http://www.makroekonomika.lv/cik-cilveku-latviju-pameta-un-cik-vel-pametis>
Atsauce tekstā (Krasnopjorovs, 2011).

Latvijas centrālās statistikas pārvalde. [S.a.] Sk.internetā 01.05.2014. Pieejams www.csb.lv
Atsauce tekstā (CSP dati, 2013).

Latvijas finanšu ministrija. [S.a.] Sk.internetā 09.01.2014. Pieejams http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/nodoklu_politika/nodoklu_un_nodevu_sistema_latvija
Atsauce tekstā (Finanšu ministrija, 2013).

Migration and globalization. [S.a.] Sk.Internetā 20.09.2013. Pieejams <http://www.globalization101.org/uploads/File/Migration/migration.pdf>
Atsauce tekstā (Migration and..., 2013).

Paiders, J. 2010. Darbspēka eksport radīs īslaicīgu efektu. NRA, 6.septembris. Pieejams: <http://zinas.nra.lv/viedokli/juris-paiders-1/30495-darbaspeka-eksports-radis-islacigu-efektu.htm>. Skat. 10.09.2013
Atsauce tekstā (Paiders J., 2010).

Sia ‘Grupa 93’. 2014. Reģionālas politikas plānošanas Latgales programma, Sk.internetā 03.05.2014. Pieejams <http://www.latgale.lv/lv/padome/planosana>
Atsauce tekstā (Reģionālas politikas..., 2014).

Serbijas statistikas birojs. [S.a.] Sk.internetā 04.05.2014. Pieejams <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/>
Atsauce tekstā (Statistical Office ..., 2010).

Serbijas vēstniecība. 2009. Eiropas Savienības un Serbijas sadarbība robežu šķersanā. Sk.internetā 01.09.2013. Pieejams <http://www.mfa.gov.rs/en/foreign-policy/eu/cooperation-between-the-republic-of-serbia-and-the-european-union-on-sectoral-policies>
Atsauce tekstā (Serbijas vēstniecība..., 2009).

Tanton, J. 2011. The anti-immigration crusader. *The New York Times* Sk.Internetā 21.11.2013. Pieejams <http://www.nytimes.com/2011/04/17/us/17immig.html>
Atsauce tekstā (Tanton, 2012).

Traynor, I. 2010. Sweden joins Europe-wide backlash against immigration. *The Guardian*. Sk.internetā 20.09.2013. Pieejams <http://www.guardian.co.uk/world/2010/sep/24/sweden-immigration-far-right-asylum>

Atsauce tekstā (Traynor, 2010).

Vējiņa, S., sandra.vejina@latvenergo.lv 2014. Latvenergo pārstāves intervija. Nosūtīts 10.01.2014 10:00. Sk. 20.01.2014. Pieejams <https://gmail.com/imp/message.php?index=10297>
Atsauce tekstā (Vējiņa, 2014).

Vučič, A. 2014. Serbijas premjer-ministra pirmā uzstāšanās Belgrādā. Sk.tiešraidē: 27.04.2014 Pieejams <http://inserbia.info/today/2014/04/vucic-a-programme-for-the-recovery-of-economy-and-nation/>
Atsauce tekstā (Vučić, 2014).

World Bank. 2011. Migration and Remittances Fact Book. Sk.internetā 18.03.2014. Pieejams <http://data.worldbank.org/data-catalog/migration-and-remittances>
Atsauce tekstā (Pasaules banka, 2011).

PIELIKUMI

1. pielikums

Daļēji strukturētu intervijas jautājumu anketa (Latvijas emigrantiem)

Nr. _____

Informācija par intervējamo personu:

Vārds:		Dzīvesvieta uz doto brīdi (pilsēta un valsts):	
Vecums:		Kurā pilsētā Latvijā esat dzīvojuši?	
Profesija:		Kurā gadā aizbraucāt prom no Latvijas?	
		Vai plānojat atgriezties uz Latviju?	

1. Kāpēc Jūs nolēmāt aizbraukt prom no Latvijas?

(Atzīmējiet ne vairāk par 3 faktoriem)

1.1. Sagaidāms lielāks darba samaksas līmenis ārzemēs;

1.2. Nodarbinātības iespējas ārzemēs ir labākas;

1.3. Darba apstākļi Latvijā ir neapmierinoši;

1.4. Sociālās garantijas Latvijā neapmierina;

1.5. Izglītības iespējas ārzemēs ir labākas;

1.6. Karjeras izaugsmes iespējas un augstākais sasniedzams darba samaksas līmenis ārzemēs;

1.7. Cits (norādiet) _____

2. Vai jūs vēl joprojām sazinieties ar Jūsu radniekiem un draugiem?

2.1. Jā

2.2. Nē

3. Cik bieži Jūs sarunājieties ar Jūsu draugiem un ģimeni caur attālinātiem informācijas kanāliem (telefoniski, epastiski, facebook, skype vai citi)?

3.1. Vismaz 1 reizi dienā

3.2. Vismaz 1 reizi nedēļā

3.3. Vismaz 1 reizi mēnesī

3.4. Vismaz 1 reizi gadā

4. Cik bieži Jūs brauciet ciemos pie draugiem un radniekiem uz Latviju?

4.1. Vismaz 1 reizi nedēļā

4.2. Vismaz 1 reizi mēnesī

4.3. Vismaz 1 reizi 2 mēnešos

4.4. Vismaz 1 reizi pusgadā

4.5. Vismaz 1 reizi gadā

5. Vai un kāpēc jūs varētu atgriezties uz Latviju?

5.1. Nē es neatgriezīšos.

5.2. Atgriezīšos, ja pacelsies algas

5.3. Atgriezīšos, ja parādīsies darba piedāvājums

5.4. Atgriezīšos, ja būs lielākas sociālas garantijas

5.5. Atgriezīšos, tikmēr ārzemēs nopelnīšu 10000 EUR

5.6. Cits (norādiet) _____

6. Vai un kā jūs palīdzat saviem radiem un draugiem?

6.1. Jā, palīdzu

6.2. Pārsūtu drēbes vai saimnieciskās preces

6.3. Finansiāli atbalstu (pārskaitu naudu vai atvedu naudu)

6.4. Ieguldu naudu Latvijā (biznesā, nekustamajā īpašumā vai citā veidā)

6.5. Apmaksāju komunālus rēķinus

6.6. Nē, nepalīdzu

6.7. Cits (norādiet) _____

7. Cik daudz Jūs finansiāli atbalstāt savus radniekus un draugus Latvijā?

7.1. Līdz 100 EUR gadā;

7.2. No 100 EUR līdz 200 EUR gadā;

7.3. No 200 EUR līdz 500 EUR gadā;

7.4. No 500 EUR līdz 1000 EUR gadā;

7.5. No 1000 EUR līdz 2000 EUR gadā;

7.6. Virs 2000 EUR gadā.

8. Vai jūs piekrītat šiem apgalvojumiem:

	Jā	Drīzāk jā nekā nē	Drīzāk nē nekā jā	Nē
Latvijas ekonomika pēdējo 5 gadu laikā ir attīstījusies.				
Latvijas iedzīvotāju dzīves līmenis pēdējo 5 gadu laikā ir uzlabojies.				
Emigrācija (cilvēku aizbraukšana) negatīvi ietekmē Latvijas ekonomiku				
Imigrācija (cilvēku atbraukšana) pozitīvi ietekmē Latvijas ekonomiku				
Latvijas valdībai ir jāmēģina atgriezt tos cilvēkus, kas ir aizbraukuši prom no Latvijas				
Latvijas valdība mēģina Jūs atgriezt atpakaļ uz Latviju				

9. Kādi ir iemesli - kāpēc Jūs neatgriežaties uz Latviju?

	Jā	Drīzāk jā nekā nē	Drīzāk nē nekā jā	Nē
Izveidota jauna ģimene ārpus Latvijas.				
Neapmierina dzīves līmenis Latvijā.				
Nav pabeigta augstāka izglītība ārzemēs- kad pabeigšu - noteikti atgriezīšos.				
Latvijā nav darba piedāvājuma pēc manas profesijas. Ja būs piedāvājums - tad es noteikti atgriezīšos.				

2. pielikums

Daļēji strukturētu intervijas jautājumu anketa (Serbijas emigrantiem)

Nr. _____

Information about interviewee:

NAME:		Where do you live now?	
AGE:		Where in Serbia you were born?	
OCCUPATION:		In which year you left Serbia?	
		When are you planning to come back to Serbia?	

1. What was your motivation to Leave Serbia? (you may choose not more than 3 reasons)

- 1.1. Higher income abroad than at home;
- 1.2. Possibility to find a job is much higher out of Serbia;
- 1.3. Bad working conditions in Serbia;
- 1.4. Am not satisfied with social issues and level of lifestyle in Serbia;
- 1.5. Academic perspectives abroad are much more better, than in Serbia;
- 1.6. Much higher career opportunities and level of income is abroad;
- 1.7. Another (please specify) _____

2. Do you still contact with your relatives and friends who are living in Serbia?

- 2.1. Yes
- 2.2. No

3. How often do you communicate with your friends and relatives from Serbia, using information channels like - Telephone, Skype, Facebook, Social networks and others?

- 3.1. At least 1 time a day
- 3.2. At least 1 time a week
- 3.3. At least 1 time a month
- 3.4. At least 1 time a year

4. How often do you visit friends and relatives in Serbia?

- 4.1. At least 1 time week
- 4.2. At least 1 time a month
- 4.3. At least 1 time in 2 months
- 4.4. At least 1 time in a half year
- 4.5. At least 1 time a year

5. What could be a reason for you to re-emigrate (come back to Serbia)?

5.1. No, I am not coming back to Serbia for permanent stay.

5.2. I will come back if the salary will grow.

5.3. I will come back if I get job offer.

5.4. I will come back if the social help from government will be higher.

5.5. I will come back when I earn 10000 EUR

5.6. Another (please indicate) _____

6. If you do help- then how do you help your friends and relatives who are living in Serbia?

6.1. Yes, I am helping.

6.2. I am sending clothes, food or some domestic goods.

6.3. Financial support (am transferring money or bringing cash)

6.4. Am investing money(buisness, property or another way)

6.5. Am paying housing expenses

6.6. No, I am not helping

6.7. Another (please indicate) _____

7. How much do you financially support your friends and relatives, who are living in Serbia?

7.1. Approximately 100 EUR in a year;

7.2. From 100 EUR till 200 EUR in a year;

7.3. From 200 EUR till 500 EUR in a year;

7.4. From 500 EUR till 1000 EUR in a year;

7.5. From 1000 EUR till 2000 EUR in a year;

7.6. More than 2000 EUR in a year.

8. Do you agree with these statements?

	Yes	More yes than no	More no than yes	No
Serbian Economy was developing in last 5 years.				
Serbian citizens' level of living improved in last 5 years.				
Emigration (Serbs going to other countries) negatively influences Serbian economy.				
Immigration (foreigners coming to Serbia) positively influences Serbian economy.				
Serbian government should make effort to help Serbian emigrants to come back to Serbia.				
Serbian government should motivate you to come back to Serbia.				

9. What are the reasons -- why are you not coming back to Serbia?

	Yes	More Yes than No	More No than Yes	No
I have already made a new family.				
I am not satisfied with standards of living in Serbia.				
I am still studying- after the graduation - I am certainly coming back to Serbia				
In Serbia there are no job opportunities for me. If there will be one- I am getting back to Serbia.				

PATEICĪBAS

Darba autors izsaka pateicību:

Maģistra darba vadītājam *doc. Jurim Paideram* par atbalstu un pētījuma profesionālu vadību;

Visiem ekspertiem, it īpaši:

Belgradas Universitātes demogrāfijas katedras vadītājai *prof. Gordana Vojkovič*;

Belgradas Universitātes *docentei Danica Šantič*;

Biedrības 'ARTILT-D' radošai komandai: *Agata, Romans un Olga Zlata*;

SIA 'KUBER' direktoram *Romanam Bersenevam*;

SIA 'Pro100 Ziņu dienests' darbinieku kolektīvam;

par vērtīgiem padomiem darba tapšanas laikā.

Saviem kolēģiem un tuviniekiem par sapratni un palīdzību autora aizņemtībā un aizrautībā ar pētījumu.

DOKUMENTĀRA LAPA

Maģistra darbs „**EKONOMISKĀS EMIGRĀCIJAS IETEKME UZ TAUTSAIMNIECĪBU. LATVIJAS UN SERBIJAS PIEMĒRI 2008.-2013.GADOS**”
izstrādāts LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: **Mihails Kozlovs**

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Zin. darba vadītājs: **Doc. Juris Paiders**

Recenzents: **Dr.geogr. Zaiga Krišjāne**

Darbs iesniegts _____ nodaļas lietvedībā

Nodaļas lietvede: _____

Noslēguma darba aizstāvēšanas rezultāti:

Maģistra darbs aizstāvēts maģistru gala pārbaudījuma komisijas sēdē

_____ prot. Nr. _____ vērtējums: _____

Sekretārs: _____
